

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Artykuł:

Windakiewicz Kazimierz: Społeczne instytucje kredytu i oszczędności w Polsce
(Komunalne Kasy Oszczędności)

Źródło:

Samorząd Miejski 1926 numery 12, strony 737-773

Artykuł zdigitalizowany i udostępniony cyfrowo w ramach zadań projektu pt.
„Digitalizacja i udostępnianie online »Bibliografii gospodarki Wielkopolski 1919-39«
H. Maciejewskiej” (SONB/SP/550684/2022)

Społeczne instytucje kredytu i oszczędnosci w Polsce.

(Komunalne Kasy Oszczędnosci).

I. Casy przedrozbiorowe.

U rządzenia pomocy kredytowej w Polsce, zmierzające do zaspokojenia potrzeb ekonomicznie słabszych klas ludności, sięgają jeszcze XVI-go stulecia. W zaczątkach mają one charakter raczej dobroczynny, później dobroczynno-spółdzielczy, a z czasem nabierają znamion instytucyj czysto spółdzielczych oraz społeczno-gospodarczych.

Jedną z najdawniejszych instytucyj pożyczkowych, jaka była w Polsce, założył jeszcze w XVI-ym wieku ks. Piotr Skarga w Krakowie pod nazwą „Bank dla ubogich w Krakowie”.

Dopiero jednak od początku XVIII stulecia zakłady drobnego kredytu zaczynają coraz liczniej pojawiać się w Polsce. Założona w r. 1715 kasa pożyczkowa pod nazwą „Zakładka na sprzężaj w Pabjanicach”, zawdzięczająca swe powstanie ks. Jordanowi, kanonikowi kapituły i komisarzowi klucza pabjanickiego, należącego do kapituły krakowskiej, nie miała jeszcze charakteru czystej komunalnej kasy oszczędności, aczkolwiek zadaniem jej było przychodzić z pomocą bezprocentową dotkniętym klęskami włościanom odnośnej gromady wioskowej i aczkolwiek zwrot pożyczki gwarantowała też cała gromada. To samo można powiedzieć o zakładanych w czasie między r. 1765 a 1780 przez książąt Czartoryskich, księżnę Annę Jabłonowską, a wreszcie Antoniego Tyzenhauza magazynach wiejskich i wiejskich kasach pożyczkowych. W r. 1765 założył Andrzej Zamojski, wielki kanclerz koronny, we wsiach Jonne i Elżbiecinie, należących do klucza bieżeńskiego, wiejską kasę pożyczkową pod nazwą „karbona”. Z kapitału, uzbieranego ze składek od gospodarzy, udzielano pożyczek

włościanom w razie klęsk, nieszczęśliwych wypadków, na budowę domów, na naukę rzemiosł i t. d. Natomiast założone przez księżnę Annę Jabłonowską w dobrach Siemiatycze i Kocków „kasy pożyczkowe”, przyjmowały już wkładki oszczędnościowe i udzielały włościanom tanich kredytów (na $3\frac{8}{10}$ procent czyli po groszu od złotego). O udzieleniu pożyczki i o odroczeniu spłaty decydowała gromada wiejska. Kapitał obrotowy tych kas stanowiły wkłady oszczędnościowe włościan i odsetki od udzielanych pożyczek, dalej tak zwany dawniej „zakład dworski”, to jest dar w kwocie 1.500 złp., następnie dochód z pasieki wiejskiej i z pieniędzy, otrzymywanych ze sprzedaży zboża, jakie zbywało we wspomnianych już wyżej magazynach wiejskich, a wreszcie połowa sum posagowych dziewcząt wiejskich, od których to sum wypłacała kasa kobietom zamężnym odsetki do końca ich życia. Na czele kasy stał kasjer, wybierany przez włościan z pośród urzędników wiejskich. Kasa obowiązana była dawać corocznie 222 złp. na cele ogólne (utrzymanie pasiecznika, akuszerki, kominiarczyka, na narzędzia pożaru i t. p.).

W r. 1779 założył Michał Świdziński, kasztelan radomski, „kasę powszechną” dla włościan klucza „starowiejskiego”, opartą w części na statutach, podobnych do tych, na których opierał się ustrój kas, zakładanych przez księżnę Jabłonowską. Pożyczki były ubezpieczane dwojako: na roli i w bydłe oraz poręką dwóch tak zwanych rękodawców. Opiekę nad kasą i jej kierownictwo sprawowali wójtowie, odpowiedzialni solidarnie swoim majątkiem za fundusze kasy i obowiązani zdawać perjodycznie rachunki z prowadzenia kasy gromadzie i dworowi.

Kas pożyczkowych, podobnych do wyżej opisanych, miało w Polsce istnieć w drugiej połowie osiemnastego stulecia dość wiele. W roku 1822 założone zostało przez ks. Stanisława Staszica „towarzystwo rolnicze hrubieszowskie” wraz z „bankiem pożyczkowym” dla włościan, które to instytucje posiadały charakter wybitnie filantropijny i jako swoje główne zadanie miały niesienie pomocy warstwom ekonomicznie słabszym.

II. Ustawodawstwo zaborców.

Rozbiór Polski nie był bez wpływu na dalszy rozwój instytucyj kredytowych na ziemiach polskich. Dawne instytucje, oparte na rodzimych pierwiastkach, zanikły, a organizacja kas oszczędności w tych ziemiach musiała się z natury rzeczy oprzeć na ustawodawstwie odnośnych państw zaborczych. Ponieważ jednak rządy zaborcze, zwłaszcza w początkach, odnosiły się szczególnie nieufnie do poczynań samorządu terytorjalnego, jaki tu i owdzie się ostał w dawnych granicach Polski, nawet w zakresie zadań społeczno - gospodarczych, i samorząd ten w następstwie bądź to

znacznie ograniczyły, bądź też zupełnie uchyliły, przeto też inicjatywa w tworzeniu kas oszczędności zwrócić się musiała z początku głównie na drogę samopomocy spółdzielczej i prywatnej. Dopiero później tam, gdzie samorząd terytorjalny pod panowaniem zaborców uzyskał większą swobodę działania, zaczęto tworzyć samorządowe instytucje kredytowe w szczególności komunalne kasy oszczędności.

Zestawienie przedwojennego stanu wkładów oszczędnościowych w instytucjach kredytowych, działających na obszarze Rzeczypospolitej, podają „Wiadomości statystyczne” ¹⁾ (w milionach złotych):

A) Była Dz. Pruska i Górny Śląsk.			
1) Komunalne Kasy oszczędności	570,0		
2) Spółdzielnie kredytowe	410,0		
3) Banki akcyjne	108,2	1.088,2	
B) Była Galicja i Śląsk Cieszyński.			
1) Komunalne Kasy oszczędności	391,1		
2) Spółdzielnie kredytowe	359,3		
3) Banki akcyjne	146,0		
4) Pocztowa Kasa oszczędności	21,0	917,4	
C) Byłe Królestwo i Kresy.			
1) Spółdzielnie kredytowe	357,9		
2) Państwowe Kasy oszczędności	351,4		
3) Banki akcyjne	343,3		
4) Kasy gminne	60,3	1.112,9	
		Razem	3.118,5

Ponieważ w sumach powyższych nie zostały uwzględnione lokaty w bankach akcyjnych, których zarządy znajdowały się poza granicami Polski, przeto ogólną sumę przedwojennych wkładów oszczędnościowych na ziemiach Polski można przyjąć najmniej na 4 i pół miljarda złotych parytetowych (t. j. przy kursie dol. 5,18).

Zestawienie powyższe rzuca ciekawe światło na rolę, jaką w akcji propagandy oszczędności odgrywa forma prawna instytucji przyjmującej wkłady. Stwierdzić należy, że przed wojną największem zaufaniem cieszyły się i największą ilość wkładów zebrały (w milionach złotych) spółdzielnie kredytowe (1.127,50), na drugim miejscu stoją komunalne kasy oszczędności oraz banki akcyjne.

¹⁾ Według art.: „Oszczędność przed i po wojnie” w piśmie lwowskim „Wywiad Codzienny” z 22 października 1926 r. Nr. 3, Rok I.

Poniżej podajemy szkic organizacji instytucyj kredytu i oszczędności a zwłaszcza komunalnych kas oszczędności w poszczególnych zaborach.

A. Były zabór pruski.

Organizacja zakładów drobnego kredytu na zasadzie spółdzielczej rozwinęła się szczególnie w Poznańskim, mianowicie na wzorach, wytworzonych w pierwszym dziesiątku lat drugiej połowy XIX stulecia w Niemczech przez znanych powszechnie twórców odmiennych dwóch jej typów. Twórcą pierwszego typu tych organizacji był Fryderyk Wilhelm Raiffeisen, burmistrz we Weyerbusch, a następnie we Flamersfeld w obwodzie Altenkirchen (w prowincji nadreńskiej), a wreszcie w Heddesdorfie (pod Neuwied), który założył szereg spółek dla wspierania niezamożnych rolników. Twórcą drugiego typu był sędzia obwodowy w Delitsch dr. Schultze, za którego inicjatywą zaczęły się szerzyć wśród miejskiej ludności robotniczej i drobnomieszczańskiej w Niemczech tak zwane stowarzyszenia zaliczkowe, opierające się podobnie, jak spółki Raiffeisenowskie, na solidarnej poręce członków a następnie — po wydaniu w r. 1868 w Niemczech ustawy o stowarzyszeniach zarobkowych i gospodarczych — dostosowane do organizacji, przepisanej tą ustawą.

Na jednolitych zasadach systemu Schultzego z Delitsch oparł się ustrój polskich spółek pod zaborem pruskim. Pierwszą taką spółkę drobnego kredytu założono w Śremie w r. 1850 pod nazwą „Spółka dla oszczędności i pożyczek wekslowych”. Po wydaniu wspomnianej już wyżej niemieckiej ustawy państwowej dla spółek zarobkowych i gospodarczych połączył się szereg powstałych w międzyczasie polskich spółek tego rodzaju w t. zw. „Związek Spółek Zarobkowych i Gospodarczych w W. Ks. Poznańskim i Prusach Zachodnich”. Ks. prałat Piotr Wawrzyniak, który był patronem tego związku w latach 1891 do 1910, położył około rozwoju tudzież silnego a zdrowego ich zorganizowania niespożyte zasługi. W ten sposób zrealizowane też zostały myśli dr. Karola Marcinkowskiego, lekarza z zawodu, wielkiego patrioty i działacza społecznego, który opierając się na wzorach, jakie zaobserwował przy sposobności pobytu w Angji, założył w r. 1838 spółkę „Bazar poznański” w celu podniesienia stanu średniego i dźwignięcia polskiego handlu i przemysłu. Spółka ta jednakże z czasem została przemienioną niestety w kapitalistyczną spółkę akcyjną wskutek przedwczesnego zgonu jej inicjatora.

W r. 1886 powstał przy wspomnianej już centralnej organizacji spółek W. Ks. Poznańskiego i Prus Zachodnich Bank Związku Spółek Zarobkowych, posiadający obecnie liczne filje nietylko na obszarze b. zaboru pruskiego, lecz także i w innych częściach Rzeczypospolitej.

Na zasadzie pruskiego regulaminu kas oszczędności z r. 1838 powstał w b. zaborze pruskim szereg komunalnych kas oszczędności powiatowych i miejskich. Celem scharmonizowania i skoordynowania działalności tych kas powołaną została do życia organizacja centralna kas a potem gmin i powiatów, której zakładem jest obecnie Komunalny Bank Kredytowy w Poznaniu.

Istniejący obecnie w Poznaniu komunalny bank kredytowy z firmą, zapisaną do rejestru handlowego, jest więc przedsiębiorstwem bankowym komunalnego związku kredytowego w Poznaniu, posiadającym, według § 1808 niemieckiego kodeksu cywilnego oraz art. 76 ustawy wykonawczej do tegoż kodeksu, przywilej pewności popularnej. Sam komunalny związek kredytowy jest związkiem, utworzonym na mocy ustawy pruskiej o związkach celowych z dnia 19 lipca 1911 roku (Zb. Ust. Pr. str. 115). Według par. 6 tej ustawy i par. 4 własnego statutu, zatwierdzonego przez wojewódzki sąd administracyjny w Poznaniu dnia 16 stycznia 1923 r. (L. dz. U. 132 S. A.), związek ten posiada prawa korporacji publicznej. Ma on na celu popieranie wszelkich bezpośrednich i pośrednich interesów związków komunalnych natury pieniężnej, finansowej, kredytowej i w ogólności gospodarczej. Członkiem związku może być za jego zgodą każdy powiat i każda gmina województw: poznańskiego, pomorskiego i śląskiego. Jak z tego widać uczestnictwo w związku rozciągając się może na powiaty i gminy tylko z b. zaboru pruskiego.

Władzami związku są: sejmik, wydział, komisja rewizyjna i prezes związku.

Przedsiębiorstwo tego związku, to jest komunalny bank kredytowy, obejmuje działy: bankowy, komunalny i hipoteczny. Do zakresu czynności działu bankowego, oprócz udzielania pożyczek związkom komunalnym oraz wszelkim innym korporacjom prawno-publicznym, wyposażonym w prawo nakładania danin dla pokrycia swoich kosztów, jak również zakładom i przedsiębiorstwom tych związków oraz korporacjom, należy także przyjmowanie od wszelkich osób i instytucji terminowych i bezterminowych wkładów oszczędnościowych za oprocentowaniem.

Związek pozostaje pod nadzorem państwowym a bezpośredni nadzór nad nim wykonuje, po myśli par. 22 cytowanej już ustawy o związkach celowych oraz par. 7 ustawy pruskiej z dnia 1 sierpnia 1883 o właściwości władz administracyjnych i administracyjno-sądowych (Zb. Ust. Pr. str. 237), wojewoda poznański.

Komunalny związek kredytowy w Poznaniu wszedł w miejsce związku komunalnych kas oszczędności w Poznaniu, którego statut uchwalony był w dniu 23 listopada 1921 r. na sejmiku związku żyrowego kas oszczędności w Poznaniu. W ten sposób dawny związek kas przekształcił się w zwią-

zek celowy korporacji komunalnych ze wspomnianych województw i dla wskazanych już wyżej zadań. We wszystkich więc przypadkach, nieprzewidzianych w statucie związku, podlega ten związek przepisom ogólnym, obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności przepisom cyt. ustawy o związkach celowych i osobnym przepisom prawnym, obowiązującym w b. zaborze pruskim.

B. Były zabór austriacki.

W b. zaborze austriackim rozwinęły się głównie trzy typy instytucji drobnego kredytu:

a) Spółki oszczędności i pożyczek systemu Raiffeisena, przeznaczone głównie dla ludności wiejskiej, jako stowarzyszenia o nieograniczonej i solidarnej poręce członków, oparte na ustawie państwowej z 9 kwietnia 1873 r. (Dz. Ust. P. austr. L. 70). Z początku rozwój tych spółek postępował wolno. Od czasu jednak, gdy sejm krajowy galicyjski jednomyślną uchwałą z 16 marca 1899 r. powierzył wydziałowi krajowemu wykonywanie patronatu nad temi spółkami, zaczęła się liczba ich mnożyć i zaczęły się one rozwijać coraz energiczniej. Wielkie zasługi około ich rozwoju położył ś. p. dr. Franciszek Stefczyk, b. dyrektor biura patronatu i autor szeregu prac w dziedzinie organizacji spółek oszczędności i pożyczek systemu Raiffeisena. W dn. 26 września 1907 r. galicyjski sejm krajowy uchwalił statut „Krajowej Centralnej Kasy dla spółek rolniczych we Lwowie”, sankcjonowany cesarskiem postanowieniem z dnia 13 października 1908 r. Zadaniem tej kasy było popieranie działalności spółek rolniczych, zostających pod patronatem b. wydziału krajowego. Zarówno do zadań centralnej kasy, jak i poszczególnych spółek, należało przyjmowanie wkładek a mianowicie także na książeczki wkładowe. W ten sposób zarówno w postaci centralnej kasy, jak i w postaci poszczególnych spółek, powstał dla mieszkańców szereg dogodnych instytucji kredytowych, w których mogli łatwo i bez kosztów umieszczać swój zaoszczędzony a chwilowo niepotrzebny grosz i z których równie łatwo mogli podnosić swe oszczędności w razie potrzeby. Instytucje te uzyskały równocześnie jako kasy pożyczkowe znaczną popularność wśród ludności uboższej wsi, dając jej możliwość otrzymywania taniego kredytu. Z końcem 1912 r. znajdowało się pod patronatem krajowym już 1334 czynnych spółek z blisko 300 tysiącami członków i z sumą wkładek oszczędności, wynoszącą przeszło 65 milionów koron austriackich,

b) Stowarzyszenia kredytowe systemu Schultzego z Delitsch, należące do Polskiego Związku stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych we Lwowie, założonego w r. 1874. Z końcem r. 1912 było 238 związkowych stowarzyszeń kredytowych (zaliczkowych) w Galicji i na Śląsku Austriackim,

liczących przeszło 350 tysięcy członków a posiadających przeszło 125 milionów koron wkładek oszczędności.

c) Stosunkowo najmniej licznie rozwinęły się w b. Galicji kasy oszczędności. Obecna organizacja kas oszczędności w b. Galicji opiera się jeszcze dotychczas na rozporządzeniu cesarskiem dnia 2 września 1840 r., który obowiązywał w całym państwie austriackim i w którym ustalone zostały ogólne zasady, stanowiące prawne wskazówki co do zakładania i nadzorowania kas oszczędności. Odnośny dekret kancelarii nadwornej z 27 września 1844 r. pomieszczony został w zbiorze praw (tom 72 Nr. 123), jako regulatyw dla zakładania, urządzania i nadzorowania kas oszczędności. W b. Galicji ogłoszony został ten regulatyw w obwieszczeniu gubernjalnem z dnia 21 października 1844 r. L. 66931.

Wedle tego regulatywu kasy oszczędności są z przeznaczenia swego instytucjami powszechnej użyteczności, a celem ich jest dać mniej zamożnym klasom ludności sposobność do bezpiecznego przechowania, oprocentowania i stopniowego zwiększenia drobnych oszczędności, a tem samem ożywić w nich ducha pracowitości i oszczędności (par. 1).

Do zakładania kas oszczędności powołuje regulatyw w pierwszym rzędzie przyjaciół ludzkości (par. 2). Ponadto pozwala regulatyw gminom na zakładanie kas oszczędności i w tych przypadkach gmina ręczy całym swoim majątkiem oraz siłą podatkową za wkładki i należyte ich oprocentowanie. Wobec zmiany ustroju samorządu przyznano także i powiatom prawo zakładania kas oszczędności za poręką powiatu za taki zakład wogóle, a w szczególności za wkładki i ich statutom odpowiednie oprocentowanie. Postanowienia te nadają kasom oszczędności charakter wybitnie humanitarny i mają za cel obudzić i utrzymać u ludności pełne zaufanie do tych instytucyj przez zabezpieczenie wkładów gwarancją związków samorządowych. Tendencja ta widoczną jest ze wszystkich dalszych postanowień regulatywu, który rzeczywiście stara się w sposób przejrzysty i prosty ująć sprawę gromadzenia oszczędności, zarządzania niemi, ich lokaty przez kasę i sprawę użycia nadwyżek obrotowych.

Wysokość wkładki zaleca regulatyw określić jaknajniżej, by nawet najuboższym umożliwić składanie oszczędności w kasach. Zarazem zaleca regulatyw, aby wkładki, przekraczające pewną maksymalną granicę, której wysokość oznaczyć ma zarząd kasy zależnie od szczególnych stosunków miejscowych i z uwzględnieniem funduszu gwarancyjnego oraz wysokości zarobków niższych klas ludności, wyłączone były od umieszczania w kasie oszczędności (par. 8).

Korzystne lokowanie pieniędzy, złożonych w kasach oszczędności, ma się odbywać w myśl regulatywu (par. 19) oraz w myśl statutu normal-

nego, wydane w r. 1892¹⁾ w sposób, dający możliwie największe bezpieczeństwo, a mianowicie:

1) w pożyczkach hipotecznych z zabezpieczeniem pupilarnem, oprocentowanych, na pierwszym miejscu intabulowanych i to do maksymalnej wysokości dwóch trzecich szacunkowej wartości gruntów z kulturą rolną a do połowy wartości, jeżeli chodzi o domy i inne realności, jednak z tem zastrzeżeniem, że odnośne budynki będą stale ubezpieczone w jednym z towarzystw ubezpieczeń od ognia;

2) w pożyczkach na papiery państwowe i inne mające pupilarne bezpieczeństwo, jednak tylko do wysokości trzech czwartych ich wartości giełdowej w dniu złożenia;

3) w zaliczkach dla gmin, o ile zaliczki te służyć mają na ogólnie pożyteczne i przez właściwą władzę polityczną przyzwolone cele.

4) w eskoncie (dyskoncie) weksli, zaopatrzonych conajmniej w trzy dobre podpisy.

U w a g a: Ten sposób lokaty dopuszcza regulatyw tylko w większych miejscowościach handlowych i tylko o tyle, o ile poszczególne statuty kas oszczędności zawierają w tym względzie postanowienia. W sprawie reeskontu weksli (redyskontu)—to jest wydawania weksli z własnego portfela do reeskontowania (bierny interes redyskontowy)—przez kasy nieuprawnione do tego statutem, wydało austriackie ministerstwo spraw wewnętrznych wskazówki reskryptem 23 października 1895 l. 31482. W myśl tych wskazówek bierny reeskont wedle natury swej przedstawia się jako konsekwencja względnie jako odrębny szczególny, z potrzeb interesów wynikający sposób zużytkowania przysługującego kasom oszczędności na mocy wzorowego statutu czynnego eskontu (reeskontu) wekslowego i przez taki interes sam przez się, z zastrzeżeniem solidnego prowadzenia kasy oszczędności, bezpieczeństwo wkładających wcale na szwank nie jest narażone. W każdym razie uprawnienie kasy oszczędności do trudnienia się biernym reeskontem musi w jej statucie wyraźnie być wypowiedziane.

5) w pożyczkach dla zakładów zastawniczych i dla instytucyj ogólnie użytecznych, opierających się na zasadzie wzajemności — wreszcie

¹⁾ Rozporządzenie b. austriackiego min. spraw wewnętrznych z 19 maja 1892 l. 1.139 (ok. b. nam. z 14 czerwca 1892 l. 40.440).

6) w papierach wartościowych, tak państwowych, jak i krajowych, które atoli osobnemi ustawami muszą być uznane, jako nadające się do lokaty pieniędzy kas oszczędności.

Oprócz powyższych rodzajów lokat pozwolono z biegiem czasu na kilka dalszych jeszcze sposobów fruktyfikacji kapitału wkładowego, przy czem jednakże zwrócono szczególną uwagę na to, aby przy tych lokatach zapewnić wkładowcom oszczędności bezpieczeństwo absolutne. W ogólności stworzono dla wkładów w kasach oszczędności niejako potrójne zabezpieczenie. Zapewniono bowiem wkładowcom gwarancję:

- a) w postaci poręki związków komunalnych, które kasę założyły;
- b) w zabezpieczonym sposobie lokaty funduszu kas oszczędności;
- c) w utworzeniu funduszu rezerwowego i w przeznaczeniu nań nadwyżek obrotowych.

Nadwyżki obrotowe mają być tak długo przekazywane do funduszu rezerwowego, dopóki ten nie osiągnie wysokości 5% wkładów. Skoro to nastąpi, może być użyta część tego funduszu, nieprzewyższająca jednak połowy zysku administracyjnego, na ogólnie pożyteczne i dobroczynne cele związku komunalnego, które zawsze jednak przedewszystkiem odpowiadać powinny interesom mniej zamożnych klientów zakładu. Skoro fundusz rezerwowy wzrośnie przynajmniej do 10% wysokości wkładek, wolno za zezwoleniem władzy nadzorczej użyć w powyższy sposób 90% całego rocznego zysku administracyjnego. Skoro fundusz rezerwowy wzrośnie do wysokości 5% wszystkich wkładów, może polityczna władza krajowa zwolnić gminę od szczególnej poręki za wkładki i ich statutom odpowiednio oprocetowanie.

Oprócz wyżej wspomnianego funduszu rezerwowego obowiązana jest kasa oszczędności utworzyć odrębny fundusz rezerwowy na pokrycie różnicy kursu papierów. W ten sposób starano się stworzyć jeszcze jeden sposób gwarancji za dalsze operacje kasy.

Wszystkie powyższe postanowienia cechuje dążność, aby kasom oszczędności nadać charakter instytucyj humanitarnych. W ten sposób kasy oszczędności zostały zasadniczo odróżnione od innych podobnych instytucyj kredytowych, a w szczególności od takich, które — prócz celów gospodarczych — mają na względzie interesy spekulacyjne i korzyść osobistą swoich założycieli względnie udziałowców.

Dalszą jeszcze gwarancją prawidłowego spełniania zadań przez kasy jest — poza kontrolą, której prawo służy organom związków poręczających — także nadzór władzy państwowej. Nadzór ten ma zakres ingerencji, a wykonywany bywa nadto zapomocą osobnych organów państwowych t. j. tak zwanych komisarzy rządowych, dla których szczegółową

instrukcję wydano reskryptem prezydium b. namiestnictwa z 8 maja 1899 r. l. 5.172 pr. W razie dostrzeżenia jakichkolwiek uchybień lub nieprawidłowości, komisarz rządowy obowiązany jest spowodować we właściwej drodze wydanie zarządzeń, potrzebnych do przywrócenia porządku oraz dla bezpieczeństwa zakładu i ulokowanych wkładek.

Pierwsza kasa oszczędności na obszarze b. Galicji powstała we Lwowie w roku 1844 za inicjatywą stanów galicyjskich, pod nazwą „Galicyska Kasa Oszczędności we Lwowie”. Była to zarazem pierwsza kasa oszczędności na ziemiach polskich. Instytucja ta działalnością swoją zyskała sobie powszechne zaufanie i aż do czasu wojny rozwijała się nader pomyślnie. W r. 1861, a więc dopiero w 17 lat później, powstała w b. Galicji druga kasa oszczędności w Tarnowie z poręką m. Tarnowa. Z końcem r. 1912 istniało w b. Galicji 56 kas oszczędności.

W r. 1902 powstał Związek Galicyjskich Kas Oszczędności z siedzibą we Lwowie. Rozpoczął on czynności z dniem 1 lipca 1902 r. a przystąpiło do niego z początku 25 kas oszczędności. Z końcem 1912 r. należało do tego związku 45 kas, a w tem 21 miejskich i 22 powiatowych kas oszczędności. Ogólna suma wkładek w 52 kasach komunalnych wraz z Galicyjską Kasą Oszczędności wyniosła z dniem 21 grudnia 1911 r. niemal 350 milionów koron austriackich.

Zadaniem Związku Galicyjskich (później Polskich) Kas Oszczędności było popieranie wspólnych interesów kas oszczędności, przeprowadzanie perjodycznych lustracji kas, ułatwianie obrotu kapitałem pomiędzy niemi, zbieranie i ogłaszanie dat statystycznych, zwoływanie walnych zgromadzeń celem omawiania kwestyj, mających dla kas znaczenie, oraz utworzenie funduszu zaopatrzenia dla funkcjonariuszy kas, do związku należących. Baczna uwagę poświęcał związek także propagowaniu idei oszczędności w społeczeństwie, a w szczególności inicjatywie w kierunku tworzenia szkolnych kas oszczędności. W r. 1912 — podług wzorów, zaleconych przez powyższy związek, — założono takie kasy przy 34 zakładach naukowych, nie licząc podobnych kas szkolnych, jakie założone zostały wprost przez niektóre komunalne kasy oszczędności i inne instytucje kredytowe.

Statut i nazwa Związku Galicyjskich Kas Oszczędności uległy w r. 1920 zmianie. Związek przyjął nazwę Związku Polskich Kas Oszczędności, a terytorjalny zakres swego działania rozszerzył, gdyż jego członkami mogą być odtąd te kasy oszczędności, założone na podstawie obowiązujących ustaw, które mają swoją siedzibę na obszarze całej Rzeczypospolitej Polskiej i które oświadczą pisemnie, że do związku przystępują.

C. Były zabór rosyjski.

W Królestwie Polskiem rozwinął się szereg instytucyj kredytowych, które między innymi swemi celami miały także za zadanie gromadzenie oszczędności. Na mocy ukazu z dnia 25 lipca 1843 r. (Dz. Praw Tom 32 str. 301 i nast. art. 1 i 2) otrzymało Królestwo Polskie prawo otworzenia Głównej Kasy Oszczędności przy Dyrekcji Ubezpieczeń w Warszawie, a w miarę potrzeby i w innych miastach znaczniejszych Królestwa. Poza instytucjami bankowymi, zakładanemi dla celów zarobkowo-spekulacyjnych, zasługują tu nadto na uwzględnienie trzy typy instytucyj kredytowych o charakterze kooperatywnym, a mianowicie:

a) kasy pożyczkowe przemysłowców, stanowiące najstarszy, najzasobniejszy, a zarazem najmniej liczny rodzaj spółdzielni kredytowych w Królestwie Polskiem, opierający się na odrębnej ustawie, zatwierdzonej przez władze rosyjskie w roku 1869 a uzupełnionej dodatkami i zmianami w czasach późniejszych;

b) towarzystwa wzajemnego kredytu, zorganizowane na zasadach systemu Schultzego z Delitsch, przeznaczone dla ludzi zamożniejszych i dla bardziej już rozwiniętych interesów kredytowych, a oparte nie na jednolitej ustawie normalnej, ale na przepisach tak zwanej ustawy kredytowej, pomieszczonej w XI tomie Zbioru Praw;

c) instytucje drobnego kredytu dla potrzeb drobnych kupców przemysłowców, rzemieślników i gospodarzy wiejskich, mające na celu także krzewienie ducha oszczędności i przyjmowanie wkładów na lokaty a zorganizowane według dwóch typów: 1) jako towarzystwa pożyczkowo-oszczędnościowe, 2) jako towarzystwa kredytowe.

Główna zasadnicza różnica pod względem organizacyjnym pomiędzy temi dwoma typami polegała na tem, że w towarzystwach pożyczkowo-oszczędnościowych kapitał powstawał z udziałów członków, podczas gdy towarzystwa kredytowe udziałów nie miały i opierały się na systemie Raiffeisena.

Szybki wzrost zapewnił powyższym instytucjom fakt wydania prawa o zakładach drobnego kredytu z 20 czerwca 1904 r. oraz ustaw wzorowych dla towarzystwa pożyczkowego i udziałowo pożyczkowego, zatwierdzonych przez Ministra Skarbu 14/27 września 1905 r. (ze zmianami, zatwierdzonemi 24 listopada, 17 grudnia 1905 r.) a ogłoszonych w zbiorze praw i rozporządzeń rządowych 9/22 grudnia 1905 r. (art. 532-534).

Oprócz wspomnianych już wyżej instytucyj drobnego kredytu mogły być urządzane na zasadzie wspomnianego już prawa o zakładach drobnego kredytu z 1904 r. jeszcze także:

a) wiejskie, sielskie i gromadzkie społeczne kasy pożyczkowo-oszczędnościowe;

b) kasy ziemskie, zarządzane jednakże w tych guberniach, gdzie wprowadzono w życie prawo o samorządzie.

Pierwsze towarzystwa pożyczkowo-oszczędnościowe spotyka się już w roku 1870, natomiast kredytowe zaczynają powstawać dopiero po r. 1899.

Za osobny typ uznać by można gminne kasy pożyczkowo-oszczędnościowe, zorganizowane na zasadzie ustawy czasowej z 19/31 lipca 1869 r., ogłoszonej po zrewidowaniu znów jako ustawa czasowa 13/25 listopada 1870. Ustawa ta została później znacznie rozszerzona i zatwierdzona przez ministra spraw wewnętrznych 8/20 lutego 1804 p. n. „Ustawa o kasach pożyczek i oszczędności dla ludności wiejskiej w guberniach nadwiślańskich”. Zgodnie z powołaniem już wyżej prawem o zakładach drobnego kredytu z r. 1904 rosyjski minister spraw wewnętrznych zatwierdził 23 listopada (6 grudnia) 1906 r. opracowaną na powyższych zasadach ustawę p. n.: „Ustawa o kasach pożyczek i oszczędności dla ludności wiejskiej w guberniach: warszawskiej, kaliskiej, kieleckiej, łomżyńskiej, lubelskiej, piotrkowskiej, płockiej, radomskiej, suwalskiej i siedleckiej (Zb. post. i rozp. rząd. № 292 z dnia 20 Grudnia 1906 r., 2 stycznia 1907 r. str. 2046)”. Uzupełnienia do tej ustawy pochodzą z 7 października 1911 r. (Zb. post. i rozp. rząd. z 1911 r., dział 1, poz. 905).

Zorganizowane powyżej przytoczoną ustawą kasy pożyczkowo-oszczędnościowe należały właściwie do instytucyj kredytu drobnego, o których już poprzednio była mowa. Miały one na celu umożliwić ludności wiejskiej:

- 1) zaciąganie pożyczek pieniężnych pod przystępnymi warunkami;
- 2) umieszczanie oszczędności w postaci wkładów do zachowania i do oprocentowania.

Otwierane one były bądźto dla gminy pojedynczej lub dla osady pojedynczej, bądź wreszcie dla jednej lub kilku gromad wioskowych.

III. Ustawodawstwo polskie.

Przedmiotem ustawodawstwa polskiego w zakresie społecznych instytucyj oszczędnościowych a zwłaszcza w zakresie komunalnych kas oszczędności była przede wszystkim organizacja gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych, miejskich i powiatowych kas oszczędności oraz instytucyj dla koncentracji kredytu, w szczególności komunalnego, na obszarze b. zaboru rosyjskiego, gdzie potrzeba odpowiedniej rozbudowy tych instytucyj okazywała się najgorętszą.

a) Gminne kasy pożyczkowo-oszczędnościowe.

Z uzyskaniem przez Polskę niezawisłości, ustawodawstwo polskie wprowadziło przede wszystkim zmiany do obowiązującej w b. Kongresówce ustawy o gminnych kasach pożyczkowo-oszczędnościowych. Uczyniło to mianowicie rozporządzenie ministerstwa spraw wewnętrznych z dn. 6 lipca 1919 (Monitor Polski z dn. 9/VII 1919 r. № 151).

Radykalną jednakże zmianę w organizacji kas wspomnianych przyniosło rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 30 grudnia 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 118 poz. 1069) o organizacji i ustaleniu statutów gminnych kas wiejskich pożyczkowo-oszczędnościowych.¹⁾ Rozporządzenie to ma moc obowiązującą na obszarze całego b. zaboru rosyjskiego, a mianowicie na obszarze województw: warszawskiego, łódzkiego, kieleckiego, lubelskiego, białostockiego, nowogródzkiego, poleskiego, wołyńskiego i wileńskiego. W myśl tego rozporządzenia mogą gminy wiejskie zakładać gminne kasy pożyczkowe, których zadaniem jest uprzystępnienie ludności gmin wiejskich kredytu na cele gospodarcze, oraz ułatwienie gromadzenia oszczędności i ich oprocentowanie. Kasy tego rodzaju są instytucjami użyteczności publicznej, posiadają odrębną od gminy osobowość prawną i działają na podstawie wspomnianego na ostatku rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej oraz statutu normalnego, wydanego rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu z dnia 13 marca 1925 r. (Dz. Ust. Rz. P. Nr. 35 poz. 239).

Gmina, która otworzy gminną kasę pożyczkowo-oszczędnościową, odpowiada za wkłady oraz za inne obowiązania kasy całym swoim majątkiem i dochodami. Umieszczanie gotówki na imienne książeczki wkładowe w gminnej kasie pożyczkowo-oszczędnościowej uważa się za lokatę kapitału z bezpieczeństwem pupilarnem. Do ściągania należności gminnej kasy pożyczkowo-oszczędnościowej, z wyjątkiem egzekwowania pożyczek zabezpieczonych hipotecznie, stosuje się tryb administracyjnej egzekucji, przewidziany w odpowiednich przepisach.

Organami gminnej kasy pożyczkowo-oszczędnościowej są rada gminna i powołane przez radę gminną: zarząd oraz komisja rewizyjna. Członkowie tych organów nie mogą pobierać wynagrodzenia za swoje czynności z powyższego tytułu.

¹⁾ Rozporządzenie to ma znaczenie ustawy, jako wydane na zasadzie pkt. E. 5 art. 1 i art. 2 ustawy z dn. 31 lipca 1924 r. o naprawie skarbu Państwa i poprawie gospodarstwa społecznego (Dz. Ust. R. P. Nr. 71, poz. 687) oraz zgodnie z uchwałą Rady Ministrów z dn. 29. XII. 1924 r.

Czynności nadzorcze nad gminnymi kasami pożyczkowo-oszczędnościowymi sprawują organa państwowego nadzoru nad samorządem gminnym w normalnym toku instancji. W przypadkach stwierdzonych nadużyć w gospodarce kasy, służy władzy nadzorczej między innymi także prawo wydawania zarządzeń celem usunięcia poszczególnych lub też wszystkich członków zarządu i komisji rewizyjnej za równoczesnem ustanowieniem komisarza na koszt kasy dla zarządzania nią do czasu wyboru nowych organów.

Powyższem rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej upoważniono Ministra Spraw Wewnętrznych do wydania w porozumieniu z Ministrem Skarbu zarządzeń, mających na celu reorganizację lub likwidację istniejących na podstawie dotychczasowych przepisów gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych na obszarze wyżej wspomnianych województw (§ 23). Działając na podstawie powyższego rozporządzenia Minister Spraw Wewnętrznych wydał w porozumieniu z Ministrem Skarbu rozporządzenie z dnia 24 czerwca 1926 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 74, poz. 425), skutkiem którego z dniem 29 lipca 1926 r., jako dniem ogłoszenia tegoż rozporządzenia, przeszły w stan likwidacji istniejące poprzednio na obszarze wspomnianych województw gminne kasy pożyczkowo-oszczędnościowe dla ludności wiejskiej, działające na podstawie przytoczonej już ustawy o zakładach drobnego kredytu z dnia 7 czerwca st. st. 1904 r. (Zb. Pr. i rozp. rządu rosyjskiego 1904 Nr. 109 poz. 1232), statutu wzorowego zatwierdzonego przez Ministra Skarbu z dnia 5 grudnia st. st. 1906 r. (Zb. Pr. i rozp. rządu ros. z dnia 29 marca st. st. 1906 r. dział Nr. 11 poz. 99 wraz z późniejszymi zmianami), oraz statutu wzorowego, zatwierdzonego przez Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 23 listopada st. st. 1906 r. (Zb. Pr. i rozp. rządu ros. z dn. 20 grudnia st. st. 1906 r. dział 1 Nr. 292 poz. 2046 wraz z późniejszymi zmianami) względnie na podstawie dawniejszych przepisów. Likwidację tych kas przeprowadzić mają zorganizowane w tym celu dla każdej kasy komisje likwidacyjne.

b) Miejskie i powiatowe kasy oszczędnościowe.

Instytucje tego typu rozwinąć się mogły na terenie b. zaboru rosyjskiego w całej pełni dopiero z chwilą wprowadzenia na tych obszarach istotnego samorządu miejskiego i powiatowego, co uczyniło dopiero ustawodawstwo polskie. Na obszarze województw: warszawskiego, kieleckiego, łódzkiego, lubelskiego i białostockiego samorząd miejski wprowadzony został dekretem Naczelnika Państwa z dnia 4 lutego 1919 r. (Dz. Pr. z dn. 7 lutego 1919 r. Nr. 13 poz. 140) a samorząd powiatowy dekretem o tymczasowej ordynacji powiatowej dla obszarów Polski b. zaboru rosyjskiego z dn. 4 lutego 1919 r. (Dz. Pr. P. P. z dn. 7 lutego 1919 r. Nr. 13 poz.

141). Art. 11 pkt. 10 wspomnianego dekretu o samorządzie miejskim oraz art. 7 przytoczonego właśnie dekretu o tymczasowej ordynacji powiatowej dał Ministerstwu Spraw Wewnętrznych podstawę do wydania okólnika w sprawie komunalnych kas oszczędności z dnia 7 czerwca 1919 r. Nr. 347, którym rozesłano statut wzorowy komunalnych kas oszczędności i zalecono wprowadzenie na porządek dzienny najbliższego posiedzenia uchwalających organów odnośnych związków komunalnych sprawy założenia komunalnej kasy oszczędności. Statut ten opublikowany został ostatnio (w r. 1926) przez Zrzeszenie Samorządów Powiatowych w Warszawie z uwzględnieniem późniejszych zmian i uzupełnień.

W myśl powyższego statutu miejska względnie powiatowa kasa oszczędności ma na celu ułatwić ludności bezpieczne i korzystne umieszczanie oszczędności i ich oprocentowanie oraz uprzystępnienie tani i dogodny kredyt. Kasa taka jest instytucją komunalną użyteczności publicznej, a fundusze jej powinny być przechowywane i zarządzane oddzielnie od funduszy odnośnego związku komunalnego. Za całość i bezpieczeństwo funduszy kasy oraz za wypełnienie jej zobowiązań odpowiada odnośny związek komunalny całym swoim majątkiem i wszystkimi dochodami.

Zarząd kasy oszczędności w myśl powyższego statutu składa się z 6-ciu członków, wybranych na okres trzechletni przez organ uchwalający odnośnego związku komunalnego, oraz z dyrektora kasy. Trzech członków zarządu wybiera odnośny organ uchwalający ze swego grona, trzech zaś z pośród obywateli, mających bierne prawo wyborcze do rady miejskiej względnie gminnej. Członkowie zarządu wybierają z pośród siebie przewodniczącego i jego zastępcę. Ponadto zarząd mianuje dyrektora kasy. Wybór przewodniczącego, jego zastępcy i dyrektora kasy zatwierdza przewodniczący wykonawczego organu odnośnego związku komunalnego.

Wkładki oszczędności przyjmuje kasa od osób fizycznych i prawnych, wydając każdemu wkładcy przy złożeniu pierwszej wkładki książeczkę oszczędnościową. Prócz tego może kasa dla wygody wkładców:

- 1) wprowadzić rachunki bieżące zwyczajne i przekazowe;
- 2) przyjmować od wkładców papiery wartościowe na przechowanie i zarządzać nimi na warunkach, ustanowionych przez zarząd;
- 3) dokonywać zakupu i sprzedaży papierów wartościowych o bezpieczeństwie pupilarnem na rachunek i zlecenie wkładców;
- 4) przyjmować do inkasa, dyskonta i redyskonta weksle samorządów gminnych, organizacji spółdzielczych, kooperatyw, związków rolnych i pojedynczych rolników, przemysłowców lub rzemieślników — zabezpieczone żyrem osób, dających pełną finansową gwarancję.

Fundusze kasy mogą być lokowane:

- 1) w papierach wartościowych, o bezpieczeństwie pupilarnem;
- 2) w pożyczkach państwowych i komunalnych, (nie dłużej niż na lat 10 i nie wyżej 25% wkładek);
- 3) w pożyczkach pod zastaw wspomnianych papierów wartościowych, książeczek oszczędnościowych wspomnianych instytucji i sum hipotecznych;
- 4) w pożyczkach na weksle lub skrypty dłużne, żyrowane względnie poręczone przez dwie osoby dające pełną gwarancję finansową;
- 5) w pożyczkach, udzielanych gminom lub miejskim kasom pożyczkowo-oszczędnościowym;
- 6) przejściowo na rachunku bieżącym w Banku Polskim oraz w państwowych i komunalnych instytucjach finansowych;
- 7) na hipotekach realności, położonych w obrębie odnośnego związku komunalnego, posiadających własną i uregulowaną hipotekę oraz przedstawiających dostateczne zabezpieczenie wypożyczonej kwoty, która w takim razie powinna się mieścić w pierwszej połowie faktycznej wartości nieruchomości;
- 8) w realnościach, nabytych dla własnego użytku kasy lub z licytacji przy sprzedaży przymusowej realności, obciążonej pożyczką kasy;
- 9) w przedsiębiorstwach związku komunalnego, o ile fundusze ulokowane w tych przedsiębiorstwach będą zagwarantowane majątkiem i dochodami związku komunalnego przez odnośną uchwałę.

W dalszych postanowieniach statutu określone są bliższe warunki powyższych sposobów lokaty.

Kasa jest uprawniona do wynajmowania kasetek w swych szafach bezpieczeństwa (safes'ów), do wypożyczania skarbonek, wydawania marek oszczędności, ustanawiania premij za oszczędzanie i t. d.

Na pokrycie możliwych strat przewiduje statut rezerwę strat kursowych i fundusz rezerwowy, tworzący się z zysków każdorocznych i własnych odsetek. O ile fundusz ten wynosi więcej niż 5% — a mniej niż 10% — sumy wkładów wraz z odsetkami, to połowa jego odsetek może za zgodą władzy nadzorczej przejść na cele użyteczności publicznej do dyspozycji odnośnego związku komunalnego. Po dojściu funduszu tego do 10% sumy wkładów i przypadających na nią odsetek, dalsze odliczanie na fundusz rezerwowy ustaje, a cały zysk kasy wraz z odsetkami od funduszu rezerwowego przechodzi do dyspozycji na cele właśnie wspomniane.

Nadzór nad czynnościami kasy sprawuje w myśl tego statutu Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

Trudności walutowe opóźniały znacznie zakładanie kas na zasadzie powyższych przepisów. Dlatego też Ministerstwo Spraw Wewnętrznych

okólnikiem w sprawie otwierania komunalnych kas oszczędności z 23 października 1919 r. Nr. 709 zaleciło nieopatrywanie wniosków o zakładanie kas oszczędności zastrzeżeniem, że uruchomienie kasy odkłada się do czasu wprowadzenia waluty polskiej. Okólnikiem tym wskazało równocześnie Ministerstwo na to, że odpis uchwały odnośnego organu związku komunalnego powinien być tak sporządzonym, by widocznem było, że uchwała zapadła kwalifikowaną większością głosów. Równocześnie — z powodu wejścia w życie ustawy z dnia 26 lipca 1919 r. o utraconych tytułach na okaziciela (Dz. Ust. R. P. Nr. 67 poz. 406) — zmieniono tym okólnikiem odpowiednio brzmienie par. 20 wspomnianego już statutu wzorowego.

Na obszarze obecnych województw: wołyńskiego, poleskiego, nowogródzkiego i wileńskiego, oraz powiatu grodzieńskiego i wołkowyskiego województwa białostockiego, — po zajęciu odnośnych obszarów przez wojska polskie, — został wprowadzony samorząd miejski rozporządzeniem Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich o ustawie miejskiej z dnia 14 sierpnia 1919 r. (Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 12 poz. 99) dla miast, wskazanych w art. 1 tego rozporządzenia, podczas gdy dla pozostałych miast na wspomnianym obszarze wydano tymczasową ustawę miejską rozporządzeniem Komisarza Generalnego Ziem Wschodnich z dnia 27 czerwca 1919 r. (Dz. Urz. Z. C. Z. W. Nr. 7 poz. 46). Art. 10 pkt. 10 cyt. rozporządzenia z dn. 14 sierpnia 1919 r. oraz art. 5 pkt. 14 cyt. rozporządzenia z dn. 27 czerwca 1919 r. dają podstawę prawną do zakładania na powyższym obszarze miejskich kas oszczędności, gdyż oba cytowane właśnie rozporządzenia Kom. Gen. Z. W. mają na wspomnianym obszarze znaczenie ustawy. Natomiast do zakładania powiatowych kas oszczędności istnieje podobne uprawnienie, jak na terytorjum b. Kongresówki, z tytułu rozciągnięcia rozporządzeniem Rady Ministrów z dn. 10 sierpnia 1922 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 72 poz. 651 i poz. 652) na obszar ziem wschodnich cytowanego już wyżej dekretu o tymczasowej ordynacji powiatowej z dn. 4 lutego 1919 r. Analogicznie w przedmiocie komunalnych kas oszczędności wchodziłyby tam także w zastosowanie przytoczone już wyżej okólniki Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z r. 1919 wraz z odnośnym statutem wzorowym.

c) Inne instytucje oszczędnościowe.

Potrzebie instytucji kredytu komunalnego w Polsce, a w szczególności w b. zaborze rosyjskim starano się zadosyć uczynić przez powołanie do życia w r. 1919 spółki akcyjnej w Warszawie pod nazwą „Bank Komunalny” później „Polski Bank Komunalny”. Celem tej instytucji jest zaspakajanie potrzeb kredytowych związków samorządowych (powiatów, gmin miejskich

i wiejskich, oraz związków specjalnych poszczególnych jednostek samorządu) w Państwie Polskiem oraz ułatwianie im wszelkich obrotów pieniężnych a także wzajemnych obrachunków. Akcje tej spółki akcyjnej mogą być nabywane tylko przez związki samorządu a ustępowanie akcji może następować za zgodą rady nadzorczej banku.

Władzę banku stanowią: zarząd banku, rada nadzorcza i zebranie ogólne akcjonariuszów.

Nadzór państwowy nad bankiem wykonywa Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu i to w szczególności przez komisarza rządowego, który ma prawo uczestniczyć we wszystkich posiedzeniach i zebraniach władz banku i zawieszać każdą uchwałę, sprzeczną z obowiązującymi ustawami lub ze statutem „Polskiego Banku Komunalnego”.

Zasługuje jeszcze na wzmiankę, że przyjmowanie wkładów oszczędnościowych za ich oprocentowaniem przewidziane jest w statucie Poczтовой Kasy Oszczędności, powołanej do życia jeszcze w r. 1919, który to statut stanowi załącznik i integralną część rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1924 r. o pocztowej kasie oszczędności (Dz. Ust. R. P. Nr. 55 poz. 545), oraz w statucie Banku Gospodarstwa Krajowego (§ 63 i inne), ogłoszonym jako załącznik i integralna część rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 31 maja 1924 (Dz. Ust. R. P. Nr. 46 poz. 478). Wskazać przytem wypada, że zadaniem wspomnianego banku jest między innymi także popieranie instytucyj kredytowych, powołanych do życia przez samorządy (kasy oszczędności, kasy gminne), i udzielanie pożyczek samorządowym instytucjom oszczędnościowym. Również w statucie Banku Polskiego, stanowiącym załącznik i integralną część rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 8 poz. 95), przewidzianem jest (art. 69), że Bank Polski może przyjmować wkłady a za zgodą Ministra Skarbu także wkłady procentowe, z czego wynika, że i w tym banku lokowane być mogą oszczędności.

Ogółem w ostatnim czasie istniało w b. zaborze rosyjskim około 24 powiatowych kas oszczędności, a trzy miejskie w Busku, w Łucku i Warszawie); razem więc było około 27 komunalnych kas oszczędności.

W ostatnich też czasach przedłożony został Ministerstwu Spraw Wewnętrznych do zatwierdzenia statut Związku Miejskich i Powiatowych Kas Oszczędności w Warszawie, którego zadaniem ma być popieranie działalności i rozwoju komunalnych kas oszczędności oraz dokonywanie rewizyj biur i księgowości tychże kas. Członkiem tego związku może być każda komunalna kasa oszczędności (miejaska lub powiatowa) względnie powiatowy lub miejski związek komunalny, o ile kasa oszczędności nie posiada oddzielnej osobowości prawnej.

Wedle skorowidza banków, kas oszczędności i spółdzielni kredytowych w Polsce, opracowanego przez p. Stefana Kwiatkowskiego według stanu z dnia 1 września 1925 r. (rocznik III, Lwów, 1925), istniało na obszarze Polski 94 powiatowych kas oszczędności (w tem 4 banki powiatowe) i 95 miejskich kas oszczędności (w tem 1 bank m. Poznania, dawniej miejska kasa oszczędności); razem tedy istniało w całej Polsce 189 powiatowych i miejskich kas oszczędności.

Pod koniec r. 1925 ogólna suma wkładów oszczędnościowych ulokowanych w bankach państwowych i akcyjnych, spółdzielniach i kasach oszczędności nie przekraczała sumy 425 milionów złotych, a więc stanowiła niespełna 10 proc. przedwojennego stanu wkładów.

Zaufanie ludności do instytucyj oszczędnościowych zaczyna jednak wracać powoli. Dowodem tego choćby ostatnia statystyka Pocztovej Kasy Oszczędności. Październik 1926 roku zaznaczył się naprzykład dalszym wzrostem oszczędności, złożonych w pocztowych kasach oszczędnościowych. Ilość znajdujących się w obiegu książeczek wynosiła na 1-go października 102.604, na 1-go zaś listopada 105.718, zatem wzrost liczby osób, składających swe oszczędności we wspomnianych kasach, stanowi w październiku 3.114. Suma wkładów wzrosła tylko o 346.287 złotych, gdy we wrześniu, w porównaniu z sierpniem, wzrosła o 1.543.047 zł. Niezbyt znaczny wzrost ogólnej sumy oszczędności, pomimo wzrostu liczby oszczędzających, tłumaczy się zakupami jesiennymi, które powodują większe wydatki ludności.

IV. Ujednolicenie organizacji Komunalnych Kas Oszczędności.

W poprzednich rozdziałach przedstawiono w ogólnych zarysach organizację społecznych instytucyj kredytu i oszczędności, a w szczególności komunalnych kas oszczędności na obszarze Rzeczypospolitej według dotychczasowego stanu ustawodawstwa w tym przedmiocie. Zaznaczyć należy, że w pierwszych latach po powstaniu Państwa różnice walutowe, a po wprowadzeniu jednolitej waluty czasy inflacyjne, oraz nagły spadek złotego wpłynęły ujemnie na zaufanie ludności do instytucyj kredytowych, obniżyły chęć do składania oszczędności a temsamem wstrzymały rozwój kas oszczędności, który się tak świetnie zapowiadał.

Popęd do oszczędzania nie zaniknął jednak i ludność, nie mając zaufania do własnej waluty a chcąc przecież oszczędzać, zaczęła szukać walut obcych, jako w jej przekonaniu pewniejszych, co spowodowało powszechną pogoń za walutami obcymi, podniosło ich kurs nadmiernie na rynku wewnętrznym, a temsamem przyczyniło się do niesłusznego obni-

zenia wartości obiegowej waluty własnej, oraz do podrożenia artykułów codziennego użytku. W czasie początkowej stałości wartości złotego wzrosło zaufanie ludności do własnej waluty, a popęd do oszczędzania, szukający dotąd ujścia w tezauryzowaniu walut obcych, znalazł wyraz w zwiększeniu się wkładów oszczędnościowych. Z chwilą ustabilizowania się wartości złotego w ostatnim czasie popęd do składania oszczędności zaczyna się zwiększać, co już poprzednio zaznaczono i co uważać można za pocieszającą zapowiedź dla gospodarczego rozwoju państwa. Sądzić należy, że przy dalszym trwaniu ustabilizowania się złotego i przy dalszym wzroście wkładów oszczędnościowych zakres operacji kredytowych zataczać będzie coraz szersze koła i ułatwi w wyższej mierze obrót bezgotówkowy, co wszystko, ze względu na skąpą ilość środków obiegowych, przyczynić się może do wzmożenia się ruchu produkcyjnego w kraju, obniżenia liczby bezrobotnych i podniesienia się ogólnego dobrobytu. W interesie więc czynników kierujących państwem leży, aby istniejącemu popędowi do oszczędzania dać pełną możność do objawienia się i rozwinięcia.

Jednym ze środków w tym kierunku jest ujednolicenie organizacji komunalnych kas oszczędności na całym obszarze Rzeczypospolitej. Ujednolicenie to nie tylko da wyraz jedności gospodarczej całego obszaru państwa, ale równocześnie ułatwi obrót kredytowy między poszczególnymi jego dzielnicami i podniesie temsamem ogólne zaufanie u ludności do komunalnych kas oszczędności, jako bezpiecznych składnic zasobów grosza, nagromadzonych z trudem na ciężkie lata życia.

W interesie uczynienia zadość odczuwanej powszechnie potrzebie, w interesie podniesienia i rozwoju kredytu oraz obrotu bezgotówkowego, tudzież w interesie ujednolicenia organizacji kas oszczędności i zapewnienia im zaufania u ogółu, Rząd przygotował projekt rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o Komunalnych Kasach Oszczędności, normujący ustrój, zadania i zakres operacji tych instytucji, jakoteż nadzór państwowy nad nimi w sposób jednolity dla całego obszaru Rzeczypospolitej. Prawo do wydania zaprojektowanego rozporządzenia przez Prezydenta Rzeczypospolitej uzasadnia się art. 44 ustęp 6 konstytucji i ustawą z dnia 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. Ust. R. P. Nr. 78 poz. 443). Wypracowany w powyższym kierunku projekt rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej przyjęty został we wrześniu 1926 r. przez Radę Ministrów.

1. Zasady ogólne.

Ogólne zasady projektowanego rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o komunalnych kasach oszczędności przedstawiają się, jak następuje:

Założone na mocy tego rozporządzenia komunalne kasy oszczędności mają być przedsiębiorstwami komunalnymi, na zysk nieobliczonymi, o odrębnej osobowości prawnej. Zadaniem ich jest ułatwić gromadzenie oszczędności i ich oprocentowanie oraz uprzystępnąć ludności tani kredyt. Nazwa „komunalna kasa oszczędności” zastrzeżoną zostaje wyłącznie dla kas, utworzonych na podstawie tego rozporządzenia. Kasy takie zakładane być mogą na podstawie tego rozporządzenia przez wojewódzkie, powiatowe i miejskie związki komunalne samodzielnie lub wspólnie za uchwałą reprezentacji poręczającego związku komunalnego o założeniu kasy, przyjęciu odpowiedzialności, ustaleniu statutu oraz pokrycia kosztów założenia i uruchomienia kasy.

Związek komunalny, który założył kasę oszczędności, przyjmuje na siebie pełną rękojmię za wszelkie zobowiązania kasy (art. 7). Wspólne kasy oszczędności mogą zakładać związki komunalne pod warunkiem przyjęcia wspólnej rękojmi.

Uchwała reprezentacji związku poręczającego, o której wyżej mowa, powinna być powzięta w obecności co najmniej dwóch trzecich liczby członków organu uchwalającego związku i powinna zapaść większością dwóch trzecich głosów członków obecnych. Uchwały o założeniu komunalnej kasy oszczędności, przyjęciu rękojmi i statutu kasy podlegają zatwierdzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych, który przed wydaniem decyzji zasięga opinii Ministra Skarbu. Procedura ta odnosi się również do zmian i uzupełnień statutu.

Na uwagę zasługują przypadki, w których może nastąpić odmowna decyzja w przedmiocie zatwierdzenia. Nastąpić ona może mianowicie tylko wtedy:

1) gdy stan finansów zakładającego związku komunalnego nie daje gwarancji co do dostatecznego zabezpieczenia interesów wkladców albo zapewnienia dostatecznego funduszu na założenie i początkowe wydatki kasy — i

2) gdy rozwój stołecznych organizacji kredytowo - oszczędnościowych w siedzibie zakładanej kasy czyni zbędnym tworzenie nowej instytucji tego rodzaju.

Z powyższego wynika, że władza, wydająca decyzję, przed udzieleniem zatwierdzenia powinna mieć pewność, że stan finansów danego związku daje dostateczne zabezpieczenie interesów wkladców, że na założenie i początkowe wydatki kasy są zapewnione dostateczne fundusze i że utworzenie kasy w projektowanej siedzibie istotnie jest koniecznym, względnie nie spowoduje niepożądanego konkurencji kasy z istniejącymi już instytucjami tego rodzaju w jej siedzibie. Zastrzeżenia te wskazują na tendencję

pozyskania zaufania wkładców dla komunalnych instytucji oszczędnościowych i na chęć zapewnienia tym instytucjom prawidłowego oraz niezakłóconego bytu i rozwoju w interesie normalnego i zabezpieczonego od wstrząszeń toku ich działalności kredytowej. Tylko taki stan rzeczy umożliwić bowiem może tym instytucjom pozyskanie od wkładców, szukających z natury rzeczy bezpiecznego i bezryzykownego umieszczenia z trudem zaoszczędzonego grosza, znaczniejszych a dotychczas pokątnie tezauryzowanych zasobów pieniężnych i przyczynić się do rozwinięcia na szerszą skalę akcji zasilania ożywczym a tanim kredytem życia gospodarczego w okolicy.

Ministrowie Spraw Wewnętrznych i Skarbu mogą za wzajemnem porozumieniem przekazać swoje uprawnienia w powyższym zakresie całkowicie lub częściowo wydziałom wojewódzkim, a do czasu ich wprowadzenia—województwom (art. 4).

Oprócz przepisów samego rozporządzenia o komunalnych kasach oszczędności, podstawą ustroju i działalności tych instytucji są statuty, zatwierdzone przez właściwą władzę nadzorczą, którą jest władza państwowego nadzoru nad samorządem odnośnego typu w normalnym toku instancji (art. 21). Celem zapewnienia komunalnym kasom oszczędności jednolitej organizacji, Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu ma wydać statut normalny. Projekt przytem przewiduje wyraźnie, jakie najważniejsze postanowienia powinien między innemi zawierać statut każdej komunalnej kasy oszczędności. Szczegółowe przepisy do tworzenia i ustroju wspólnych komunalnych kas oszczędności ma określić rozporządzenie wykonawcze.

2. Fundusze kasy.

Zarząd funduszami komunalnej kasy oszczędności powinien być sprawowany oddzielnie od funduszków komunalnych. Również powinna być wprowadzona odrębna rachunkowość dla tych funduszków. Fundusze te powstają:

- 1) z wkładek wszelkiego rodzaju;
- 2) z nadwyżek obrotowych, wynikających z porównania dochodów i wydatków kasy;
- 3) pożyczek, zaciągniętych przez komunalną kasę oszczędności;
- 4) z dotacji poręczającego związku komunalnego;
- 5) z innych źródeł.

Wysokość i sposób tworzenia kapitału zasobowego, jaki dla pokrycia ewentualnych strat obowiązana jest stworzyć z nadwyżek obrotowych komunalna kasa oszczędności, tudzież kapitałów specjalnego przeznaczenia, związanych z jej zadaniami, mają zostać określone we wspomnianym już sta-

tucie normalnym. Nadwyżek zaś obrotowych, po utworzeniu funduszu zasobowego w wysokości przewidzianej w statucie, komunalna kasa oszczędności używać ma na cele użyteczności publicznej, wskazane przez poręczający związek komunalny za zgodą władzy nadzorczej.

3. Operacje kas.

Projekt wyszczególnia dwa typy operacji, jakie uprawniona jest komunalna kasa oszczędności prowadzić na zasadach, wymienionych w omawianem rozporządzeniu i statucie. Rozróżnia on mianowicie:

A) operacje bierne — i

B) operacje czynne.

Przez operacje bierne rozumie projekt tylko przyjmowanie wkładek na książeczki, które mogą być na okaziciela lub imienne i są dokumentami, stwierdzającymi wkładki gotówkowe. Do umownego przeniesienia własności pretensji, wypływającej z książeczki wkładowej, koniecznym jest wręczenie książeczki. Komunalna kasa oszczędności niema obowiązku badania legalności posiadania książeczek wkładowych, przedstawianych do wypłaty, z wyjątkiem przypadku uwidocznionego w książeczce zastrzeżenia wkładcy co do wypłaty wkładek oraz przypadku przedstawienia do wypłaty książeczki, której zgubę zgłoszono w komunalnej kasie oszczędności. Zwrot wkładki lub jej części może nastąpić tylko za przedstawieniem książeczki.

W przypadkach oznaczonych w statucie komunalna kasa oszczędności może odmówić przyjęcia wkładki bez podania powodów; również przysługuje tej kasie prawo wypowiedzieć wkładki drogą publicznego ogłoszenia. Wkładowi, niepodjęte w terminie wypowiedzenia, będą być mogły w miejsce zapłaty złożone do depozytu sądowego.

Ważnem jest postanowienie, że umieszczanie gotówki na książeczkę oszczędnościową w komunalnych kasach oszczędności uważa się za lokatę kapitału z bezpieczeństwem pupilarnem. Postanowienie tego rodzaju jest charakterystycznym niemal we wszystkich ustawodawstwach przy normowaniu organizacji publicznych kas oszczędności. Istnienie tego rodzaju postanowienia odróżnia komunalną kasę oszczędności, jako instytucję użyteczności i zaufania publicznego, od wszelkich innych prywatnych instytucji oszczędnościowych, tudzież od obliczonych na zysk przedsiębiorstw bankowych. Postanowienie to utwierdza pewność obrotu książeczkami wkładowymi i stwarza z nich publiczny papier wartościowy, zastępujący gotówkę przy transakcjach i nadający się do lombardowania, przekazywania, oddawania w depozyt i t. p. Dlatego też zaraz najbliższe postanowienie odnośnego artykułu projektu (art. 17) stwierdza, że książeczki oszczędnościowe

mogą być przyjmowane jako wadja przy licytacjach, kaucje akcyzowe i celne, kaucje przy zawieraniu kontraktów ze skarbem państwa, oraz kaucje składane do depozytu wszelkich instytucji państwowych. W ten sposób starano się stworzyć dla powyższych książeczek podstawę do jaknajszerszego obrotu, gdyż to niewątpliwie tylko korzystnie może wpłynąć na chęć deponowania gotówki w kasach oszczędności.

Dalsze postanowienia odnośnego działu rozporządzenia zawierają przepisy na wypadek zagubienia lub sfałszowania książeczek, w sprawie unieważnienia ich i wydawania duplikatów książeczek, oraz co do przedawania wkładek oszczędnościowych i zaległych procentów.

W dziale operacyj czynnych zawiera projekt ogólne postanowienie, że fundusze kasy oszczędności powinny być lokowane w sposób dający jaknajwiększe bezpieczeństwo. Co do poszczególnych sposobów lokaty można pod względem formalnym odróżnić na podstawie projektu dwa typy operacyj czynnych:

1) operacje, co do których, o ile są dokonywane w ramach przepisów zawartych w art. 21, nie jest wymagane zezwolenie władzy nadzorczej, — oraz

2) operacje, które komunalna kasa oszczędności może przedsięwziąć w celu lokowania swoich funduszy poza przypadkami, przewidzianymi we wspomnianym artykule, tylko za specjalnem zezwoleniem władzy nadzorczej.

Do operacyj pierwszego typu należą:

a) zakupywanie procentowych polskich papierów państwowych oraz papierów komunalnych, bankowych, opartych na pożyczkach komunalnych i prywatnych, posiadających bezpieczeństwo pupilarne, jakoteż akcji Banku Polskiego. Nadto kasa jest uprawniona do posiadania względnie nabywania akcji lub udziałów wspólnych instytucji finansowych, powstałych przed wejściem w życie projektowanego rozporządzenia;

b) udzielanie pożyczek pod zastaw wymienionych pod a) papierów wartościowych najwyżej do wysokości trzech czwartych wartości kursowej, jednak nie wyżej wartości nominalnej, oraz pod zastaw własnych książeczek oszczędnościowych;

c) udzielanie pożyczek oprocentowanych, krótko i długo terminowych, na hipoteki ziemskie i miejskie, za pupilarnem zabezpieczeniem oraz za półrocznem obu stronom przysługującym wypowiedzeniem — z tem zastrzeżeniem, że budynki, obciążone pożyczką komunalnej kasy oszczędności, przez cały czas trwania pożyczki ubezpieczone będą od ognia w publicznych zakładach ubezpieczeniowych w wysokości, zabezpieczającej zwrot pożyczki;

d) nabywanie w drodze cesji wierzytelności hipotecznych, odpowiadających warunkom podanym w punkcie c);

e) udzielanie wekslowego kredytu na cele budowlane, hipotecznie zabezpieczonego, w miarę postępu budowy do wysokości 30% wartości wykonanych robót;

f) udzielanie kredytu dla spółdzielni, założonych na zasadzie ustawy z dnia 29 października 1920 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 111 poz. 733), do wysokości sumy wpłaconego funduszu udziałowego oraz wszystkich fundusów własnych spółdzielni, na warunkach określonych w statucie;

g) dyskont weksli, zaopatrzonych najmniej w dwa dobre, to jest gwarantujące terminową wypłacalność podpisy;

h) dyskont własnych książeczek oszczędnościowych, kuponów oraz wypowiedzianych i wylosowanych papierów wartościowych, wymienionych w punkcie a), o ile termin płatności nie przekracza okresu sześciomiesięcznego;

i) przejściowa lokata na rachunku żyrowym i czekowym w państwowych i komunalnych instytucjach finansowych, tudzież w Banku Polskim, oraz w asygnatach kasowych Banku Gospodarstwa Krajowego, wreszcie w lokatach oszczędnościowych Pocztovej Kasy Oszczędności i w komunalnych kasach oszczędności;

j) udzielanie długoterminowych pożyczek za gwarancją państwa;

k) udzielanie pożyczek poręczającemu związkowi do wysokości ogólnej 10% wkładek oszczędnościowych. Zakup obligacyj tego związku uważa się za udzielenie pożyczki.

Do operacyj drugiego typu zaliczyć można przewidziane w artykule 22 lokowanie funduszy komunalnej kasy oszczędności w oprocentowanych pożyczkach, udzielanych:

a) poręczającemu związkowi powyżej 10% a nie wyżej jednakże 20% wkładek oszczędnościowych, przyczem również istnieje zastrzeżenie, że zakup obligacyj tego związku uważa się za udzielenie pożyczki;

b) innym związkom komunalnym i innym związkom prawnie publicznym, o ile na podstawie obowiązujących ustaw są one uprawnione do zaciągania pożyczek i do nakładania bądź to samoistnych danin, bądź dodatków do podatków państwowych;

c) przedsiębiorstwom o charakterze zakładów użyteczności publicznej i fundacjom;

d) za zgodą poręczającego związku komunalnego dla założonych przez kasę instytucji kredytowych.

Osobne zastrzeżenia przewidziane są co do uprawnień komunalnych kas oszczędności do nabywania lub budowy realności na własny użytek.

Z uprawnień w tym kierunku mogą korzystać kasy oszczędności pod warunkiem, że nabywanie względnie budowa następować będzie tylko z nadwyżek kapitału zasobowego po dojściu jego do norm, ustalonych statutem normalnym. Do zakupu nieruchomości, obciążonych pożyczką kasy, uprawniona jest kasa przy licytacji, o ile najwyższe zaofiarowanie nie pokryje w całości wierzytelności kasy.

Gdy miejscowe stosunki wymagają, poza przewidzianymi operacjami, innych sposobów lokowania funduszków komunalnej kasy oszczędności, może to nastąpić przez umieszczenie odpowiednich postanowień w statucie.

Ograniczenie względnie zastrzeżenia, wyszczególnione przy wymienionych wyżej sposobach lokaty funduszków komunalnych kas oszczędności, wskazują na chęć zabezpieczenia wkładów oszczędnościowych i funduszków kasy przed ryzykiem i mają na celu położenie tamy nadużywaniu kredytu kas. Prócz tego przebiega z tych ograniczeń i zastrzeżeń intencja zapewnienia kasom zaufania wkładców i umożliwienia tym instytucjom zachowania potrzebnej likwidalności.

Zupełnie natomiast nie przewidziano lokaty w oprocentowanych pożyczkach pod zastaw w obiegu będących monet złotych i srebrnych, gdyż tego rodzaju operacja wchodziłaby właściwie już w zakres zakładu zastawniczego, ani też lokaty w takichże pożyczkach pod zastaw walut obcych, gdyż tego rodzaju operacje rzuciłyby kasy na flukty spekulacji walutowych, co znowu trudno pogodzić z właściwym charakterem i przeznaczeniem komunalnych kas oszczędności.

Ponieważ rozwój stosunków, urządzeń i operacji kredytowych stale postępuje, ponieważ dalej komunalne kasy oszczędności przy pozyskiwaniu wkładów oszczędnościowych narażane są stale na konkurencję banków, zwabiających do siebie wkłady oszczędnościowe wyższem oprocentowaniem, i ponieważ kasy ze swej strony wyższą stopę odsetek przyznać mogą wkładcą tylko o tyle, o ile same będą sobie mogły zapewnić lepszą fruktyfikację swoich funduszków, a wreszcie ponieważ stosunki lokalne wymagają od kas dostosowania się do potrzeb miejscowego rynku pieniężnego i miejscowego obrotu, przeto słusznie czyni projekt, że nie zamyka szczegółowo przewidzianego zakresu operacji, lecz przewiduje, jak to już wyżej podano, że przez umieszczenie odpowiednich postanowień w statucie dopuszczalne są ze względu na stosunki miejscowe także i inne sposoby lokowania funduszu poza sposobami, wyszczególnionymi w wyżej podanych punktach.

Charakterystycznym jest to, że projekt pozwala komunalnym kasom oszczędności redyskontować weksle tylko w państwowych i komunalnych instytucjach finansowych, w Banku Polskim oraz we wskazanych przez Ministra Skarbu instytucjach finansowych. O ile więc pod względem dyskonta

weksli komunalna kasa oszczędności, poza ograniczeniem w postaci konieczności dwóch dobrych podpisów, co w regule i przez banki bywa wymagane, ma zresztą wolne ręce, to już pod względem biernego redyskonta, to jest wydawanie weksli z własnego portfela do ich reeskontowania, jest skrępowaną przez wyraźne wskazanie instytucji, w których ten redyskont może następować. Przepis ten podyktowany był obawą narażenia kas oszczędności na nadużycia, do jakich mógłby dawać pole nieograniczony redyskont weksli. Czy i o ile postanowienie to wpłynie na utrudnienie likwidalności kas, praktyka dopiero wykaże.

Poza wskazaniami już wyżej operacjami projekt przewiduje jeszcze, że komunalna kasa oszczędności może za oznaczoną przez siebie opłatą przyjmować przedmioty i papiery wartościowe do depozytu, nie biorąc jednak na siebie z tego tytułu odpowiedzialności za zrealizowanie zapadłych kuponów i wylosowanych papierów procentowych. Również może komunalna kasa oszczędności podejmować się kupna i sprzedaży państwowych papierów wartościowych oraz innych papierów wartościowych, notowanych na giełdach Rzeczypospolitej Polskiej, lecz jedynie na zlecenie i rachunek osób trzecich i z tem zastrzeżeniem, że kupno uskutecznia się po złożeniu potrzebnej gotówki a sprzedaż po dostarczeniu papierów wartościowych. Również może kasa załatwiać inkaso weksli i innych jednostronnych dokumentów na zlecenie i rachunek osób trzecich. Minister Skarbu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych może upoważnić komunalną kasę oszczędności do wykonywania na rachunek osób trzecich jeszcze innych czynności bankowych.

W ten sposób i zakres innych czynności o charakterze bankowym, jakie mogą być dokonywane przez komunalne kasy oszczędności, nie został zamknięty, z czego widocznem jest, że projekt, licząc się z prądem nowoczesnej polityki kredytowej, starał się uwzględnić podnoszone wielokrotnie przez reprezentantów kas oszczędności postulaty, domagające się użyczenia tym instytucjom szerszej swobody w zakresie operacji o charakterze bankowym. Uwzględnienie tych postulatów odnośnie do poszczególnych kas, odbywać się może jednakże z wzięciem na uwagę specjalnych warunków miejscowych i indywidualnych stosunków odnośnej kasy oszczędności i dlatego udzielenie upoważnienia do tego rodzaju czynności zastrzeżono Ministrowi Skarbu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, którzy w ten sposób zobowiązani będą w każdym konkretnym przypadku przestrzegać, by kasa oszczędności nie angażowała się z ujmą dla swego właściwego przeznaczenia lub ze szkodą dla innych solidnych przedsiębiorstw w zbyt częste operacje finansowe.

Natomiast tendencją państwowej polityki komunalnej podyktowany

jest przepis, że minimalny stosunek lokat w papierach państwowych lub przez państwo gwarantowanych do ogółu lokat w papierach wartościowych zostanie oznaczony w statucie normalnym. Podobna tendencja przyświecała też pruskiej ustawie, dotyczącej lokowania zasobów kasowych w papierach na okaziciela, z 23 grudnia 1912 r. (Zb. Ust. Pr. z 1913 r. str. 3). Rozchodziło się tutaj o rozszerzenie zbytu państwowych lub przez państwo gwarantowanych papierów, które przez komunalne kasy oszczędności traktowane były niesłusznie po macoszemu przy lokowaniu funduszków. W sposób, wskazany na ostatku w punktach a), b), c), lokowane być mogą kapitały kasy do ogólnej wysokości 40% wkładek oszczędnościowych.

Granice, w ramach których będą być mogły lokowane fundusze kasy w sposób przewidziany wyżej przy lokatach z art. 21 pkt. a) do k), określić ma Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

4) Przywileje kas.

Komunalne kasy oszczędności, jako przedsiębiorstwa komunalne na zysk nie obliczone, mają być wolne w myśl projektu od osobistych podatków państwowych i komunalnych oraz od podatku przemysłowego. Również zwolnione mają być od opłaty stemplowej podania o zatwierdzenie lub zmianę statutu kasy oszczędności i powoływanych przez nią do życia zakładów zastawniczych, tudzież wszelka korespondencja z władzami nadzorcami.

Poza wspomnianem już uznaniem książeczek oszczędnościowych komunalnych kas oszczędności za lokatę kapitału z bezpieczeństwem pupilarnem, przyznano jeszcze samym wkładom oszczędnościowym tych kas wolność od podatku od kapitałów i rent. Ponadto same książeczki oszczędnościowe tudzież zaświadczenia o złożeniu lub zwrocie wkładek oszczędnościowych są wolne od opłaty stemplowej. Najwyższą sumę wkładki oszczędnościowej wolnej od (tego ostatniego) podatku oznaczyć ma Minister Skarbu po zasięgnięciu opinii Ministra Spraw Wewnętrznych.

Na obszarze mocy obowiązującej kodeksu Napoleona zapis do oddzielnej książki sznurowej papierów wartościowych, służących jako zastaw udzielonych pożyczek, nadaje komunalnej kasie oszczędności przywilej na zastawionych papierach, przewidziany w art. 2073 kodeksu Napoleona, a mianowicie prawo poszukiwania zapłaty z papieru, będącego przedmiotem zastawu, z przywilejem pierwszeństwa przed innymi wierzycielami.

5) Władze kas oszczędności.

Organami kasy oszczędności są:

1) rada nadzorcza; członkowie tej rady wybierani są przez organ uchwalający poręczającego związku conajmniej w połowie ze składu

uchwalającego lub zarządzającego organu tegoż związku; przewodniczący powinien być członkiem organu uchwalającego poręczającego związku;

2) zarząd; członkowie zarządu są wybierani przez radę nadzorczą.

Liczbę członków rady nadzorczej i zarządu oraz stosunek liczby członków rady nadzorczej, powołanych z grona przedstawicielstwa lub z poza tego grona, określi statut kasy. Statut ten również określi zakres kompetencji organów kasy.

Rada nadzorcza powinna składać poręczającemu związkowi roczne sprawozdania i zamknięcia rachunkowe w terminie oznaczonym w statucie.

Organ uchwalający związku wyłania nadto specjalną komisję rewizyjną, której obowiązkiem będzie zbadanie każdorazowego sprawozdania i zamknięcia rachunkowego kasy, złożonego przez radę nadzorczą. Obowiązkiem komisji rewizyjnej będzie nadto sprawdzanie stanu kasy przynajmniej raz na kwartał i składanie wyczerpującego sprawozdania organowi uchwalającemu poręczającego związku.

Bezstronność i bezinteresowność kontroli, wykonywanej przez komisję rewizyjną, stara się projekt zapewnić przez ten przepis, że w skład tej komisji nie mogą wchodzić członkowie rady nadzorczej i zarządu kasy.

Płace stałe pobierają tylko funkcjonariusze kasy oraz stale urzędujący członkowie zarządu.

6. Nadzór państwowy.

Już wyżej wspomniano, że czynności nadzorcze nad komunalnymi kasami oszczędności, o ile tego projektowane rozporządzenie w poszczególnych przypadkach inaczej nie reguluje, sprawują władze państwowego nadzoru nad samorządem wojewódzkim, powiatowym i miejskim w normalnym toku instancyj. Do czasu wprowadzenia w życie samorządu wojewódzkiego obowiązki wydziału wojewódzkiego sprawować będzie wojewoda.

W zakresie czynności bankowych przysługuje natomiast Ministrowi Skarbu nadzór państwowy, przewidziany w par. 88 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 grudnia 1924 r. o warunkach wykonywania czynności bankowych i nadzorze nad temi czynnościami (Dz. Ust. R. P. Nr. 114 poz. 1018).

Rozgraniczenie kompetencji Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Skarbu, wypływającej z nadzoru, zostanie określone w rozporządzeniu wykonawczem.

7. Oddziały, zbiornice i związki kas.

Komunalne kasy oszczędności mogą na podstawie uchwały właściwych organów poręczającego związku otwierać w obrębie tegoż związku

oddziały i zbiornice, a także powoływać do życia zakłady zastawnicze. Otwieranie oddziałów wymaga zgody właściwej władzy nadzorczej. Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu wydać ma szczegółowe przepisy co do zasad zakładania i zakresu działania zakładów zastawniczych (art. 27).

Komunalne Kasy Oszczędności samodzielnie lub wspólnie ze związkami komunalnymi mogą tworzyć związki rewizyjne ogólnopństwowe i okręgowe. Szczegółowe przepisy, regulujące sprawę tworzenia, ustroju, zakresu działania i uprawnień tych związków, określi rozporządzenie wykonawcze.

Statuty takich związków wymagają zatwierdzenia Ministra Spraw Wewnętrznych po zasięgnięciu opinii Ministra Skarbu.

8. Inne postanowienia.

Prócz powyżej omówionych postanowień zawiera projekt rozporządzenia jeszcze przepisy, dotyczące likwidacji kas i przepisy przejściowe.

W myśl tych ostatnich statuty istniejących komunalnych kas oszczędności, względnie instytucyj oszczędnościowych wojewódzkich, powiatowych i miejskich powinny być dostosowane do przepisów projektowanego rozporządzenia w ciągu roku od daty jego ogłoszenia pod rygorem zamknięcia kasy względnie instytucji na mocy zarządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu. Ministrowi Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem Skarbu służy jednak prawo odroczenia terminu, określonego do zmiany statutu, na wniosek poręczającego związku komunalnego. Rozporządzenie wykonawcze ma określić zasadę dostosowania do przepisów projektowanego rozporządzenia ustroju, zakresu działania i statutu Galicyjskiej Kasy Oszczędności we Lwowie i Ukrainskiej Szczadnicy w Przemyśle (art. 34).

Z chwilą wejścia w życie projektowanego rozporządzenia utracić mają moc na obszarze całej Rzeczypospolitej, z wyjątkiem województwa śląskiego, wszystkie dotychczas obowiązujące przepisy odnośnie komunalnych kas oszczędności z wyłączeniem tych przypadków, gdzie dostosowanie statutów wspomnianych wyżej (art. 34) kas i instytucyj do przepisów projektowanego rozporządzenia będzie wymagało przejściowego utrzymania dotychczasowych przepisów.

V. Uwagi końcowe.

Już wyżej podkreślono znaczenie, jakie posiadać będzie ujednolicenie prawodawstwa o komunalnych kasach oszczędności na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej dla sprawy gospodarczej rozbudowy Państwa

i jego unifikacji oraz skonsolidowania się, jakoteż dla jednolitej rozbudowy stosunków kredytowych, przez zapewnienie kasom oszczędności związków samorządowych na całym obszarze państwa prawidłowego rozwoju na tych samych wszędzie zasadach i umożliwienie im w ten sposób w szerszym, niż dotąd, zakresie spełniania właściwych zadań, to jest gromadzenia drobnych oszczędności i rozprowadzania ich w formie tanich i dogodnych kredytów w różnej postaci w organizmie związków komunalnych, a tem samem i państwa w celu zasilenia produkcji wewnętrznej. Uwzględniono w tym projekcie wedle możliwości postulat, aby przez zakreszenie szerszych ram dla ustroju i działalności komunalnych kas oszczędności uczynić zadość żądaniu postępowej rozbudowy tych instytucyj i by istniejącym już kasom b. zaborów pruskiego i austriackiego, które osiągnęły już bardzo wysoki stopień rozwoju i wykazały wielce pomyślne rezultaty swej pracy, ułatwić dostosowanie się do nowych przepisów bez zakłócenia normalnego biegu ich czynności.

W celu uniezależnienia komunalnych kas oszczędności od lokalnej polityki organów związków komunalnych, która nie zawsze iść może w równej linii z interesami wkładców, nadano w projekcie instytucjom tym charakter samoistnych osób prawnych, co zapewni im wyższą, niż dotychczas, swobodę ruchu i ułatwi w znacznej mierze tworzenie zakładów zastawniczych i organizowanie się związków rewizyjnych. Przewidziano w projekcie również możliwość zakładania wspólnych kas oszczędności przez łączące się w tym celu w związek celowy jednostki samorządu terytorjalnego, które przyjmują wspólną porękę za założoną przez siebie wspólnie kasę oszczędności. Zaznaczyć należy, że projekt pojmuje komunalne kasy oszczędności, jako instytucje nieobliczone na zysk, co między innemi wyrażać się ma także w tem, że nadwyżki obrotowe, po utworzeniu dostatecznego funduszu rezerwowego, mają być obracane na cele użyteczności publicznej, a więc na cele kulturalne, oświatowe, dobroczynne i wogóle społeczne. Zgodnie z dotychczas obowiązującemi przepisami przyznano instytucjom tym, jako pozbawionym charakteru zarobkowego, szereg przywilejów i ulg, aby pozyskać dla nich zaufanie w szerszych kołach ludności i zapewnić im potrzebne powodzenie.

W przeciwstawieniu do zaprowadzonego na obszarze b. zaboru rosyjskiego, a wyżej już omówionego statutu dla powiatowych i miejskich kas oszczędności z 1919 r., projekt obecny zawiera między innemi następujące odchylenia, przewidując mianowicie:

- a) odrębną osobowość prawną komunalnych kas oszczędności,
- b) zakładanie takich kas także przez wojewódzkie związki komunalne,
- c) przekazywanie uprawnień nadzorczych wydziałom wojewódzkim,

- d) zakładanie przez związki komunalne wspólnych kas oszczędności,
- e) uprawnienia kas do posiadania wzgl. nabywania akcji,
- f) dyskonto własnych książeczek oszczędnościowych, kuponów oraz wypowiedzianych i wylosowanych papierów wartościowych,
- g) udzielanie długoterminowych pożyczek za gwarancją Państwa,
- h) uprawnienia do sprzedaży papierów wartościowych — wrazie niespłacenia pożyczki—bez upoważnienia sądu,
- i) odmienny sposób ograniczenia redyskonta:
 - w statucie z 1919 r. dotyczyło to ograniczenie weksli, zabezpieczonych żyrem osób, dających pełną finansową gwarancję,
 - w projekcie: dopuszczono redyskont tylko w państwowych i komunalnych instytucjach finansowych, w Banku Polskim oraz wskazanych przez Min. Skarbu instytucjach,
- j) odmienny ustrój organów naczelnych Kasy Oszczędności:
 - w statucie z 1919 r.: przewidziano zarząd wybierany przez związek komunalny,
 - w projekcie przewidziano: radę nadzorczą i zarząd. Radę wybiera związek poręczający, rada zaś zarząd,
- k) oddanie czynności nadzorczych władzom nadzoru komunalnego w normalnym toku instancyj,
- l) sprawowanie nadzoru w zakresie czynności bankowych przez Ministerstwo Skarbu,
- m) możliwość tworzenia związków rewizyjnych ogólnopństwowych i okręgowych.

W statucie z 1919 r. przewidzianem nadto jest, że Kasy mogą zaciągać pożyczki za gwarancją związku komunalnego, czego projekt nie przewiduje.

Instytucja komunalnych kas oszczędności znajdzie zapewne silną ostoję i podporę we wydać się mającym wedle projektu statucie normalnym, który w ramach projektowanego rozporządzenia rozwinąć ma jeszcze szczegółowiej jego postanowienia i—umożliwiając ujednostajnienie organizacji i statutów wszystkich—zarówno istniejących jak i w przyszłości powstać mogących—komunalnych kas oszczędności, ułatwić ma kontrolę nad temi instytucjami i wzajemne ich współdziałanie.

Zanim jednak projektowane rozporządzenie rolę powyższą spełni, koniecznem jest usunąć z niego drogą odpowiednich zmian niektóre braki i wątpliwości, i to nawet zasadniczej natury.

Jedną z najważniejszych wątpliwości, jakie projekt nasuwa, jest to, że uregulowanie szeregu ważnych momentów odsyła się do statutu nor-

malnego. Natomiast wniknięcie w istotę rzeczy wykazuje, że momenty tego rodzaju nie mogą być odsyłane do statutu normalnego. Z natury bowiem rzeczy forma statutu normalnego zupełnie nie nadaje się do ustalania norm obowiązujących. Statut normalny w zasadzie jest tylko wskazówką, podług której związki, organizujące Kasy Oszczędności, mogą układać ich statuty; nie muszą one jednak układać tych statutów koniecznie podług statutu normalnego. Wydanie statutu normalnego ma stanowić tylko ułatwienie dla związków, organizujących Komunalne Kasy Oszczędności, przy układaniu statutów dla poszczególnych kas. Nie jest więc wykluczone, że związek organizujący, korzystając z przysługującego mu samorządu, ułoży statut dla swej kasy w sposób, który odbiegać będzie od statutu normalnego, a przecież nie wykroczy poza przepisy zresztą obowiązujące. Dla tego też ustalania norm, których nie zamierza się objąć projektowaniem właśnie rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej, nie można odsyłać od statutu normalnego, lecz należy przewidzieć upoważnienie dla ustalenia w rozporządzeniu wykonawczem tego rodzaju norm.

Projekt, ustalając osobowość prawną dla Komunalnych Kas Oszczędności, mówi wprawdzie o funduszach tych kas, nie wspomina jednakże o majątku tych kas, który może się składać poza temi funduszami jeszcze z innych elementów, jak tego dowodem jest art. 23, wspominający o nabywaniu względnie o budowie realności dla kas. Ponieważ projekt wspomina wogóle o innych obiektach własności kas poza jej funduszami, przeto niepomieszczenie postanowień o majątku kas uważać należy tylko za niedopatrzenie, które redakcyjnie Rada Prawnicza usunąć jest uprawniona. Jednym z dalszych ogólnych braków projektu jest nieuwzględnienie istotnej różnicy między związkiem komunalnym a związkiem celowym, utworzonym przez korporację komunalną specjalnie w interesie zorganizowania Komunalnej Kasy Oszczędności. Związek celowy jest związkiem korporacji komunalnych dla specjalnego celu, nie jest wobec tego przymusową korporacją terytorjalną o uniwersalnym zakresie działania, nie pozostaje w bezpośrednim związku zwierzchnictwa terytorjalnego względem mieszkańców swego okręgu działania, jest tylko związkiem pochodnym, w zasadzie bez imperjum zwierzchniczego i wobec tego nie jest związkiem komunalnym, lecz, jak już wspomniano, związkiem korporacji komunalnych. Mówiąc tedy o kasach, zorganizowanych przez związki celowe, nie można mówić jakoby „poręczający związek” był komunalnym. Wystarczy więc powiedzieć krótko poręczający związek, a nazwa ta obejmie i te związki komunalne, które samodzielnie zakładają kasę, jako też i te związki celowe, zapomocą których korporacje komunalne organizują wspólnie Komunalną Kasę Oszczędności. Nie można również używać wyrażenia „wspólna” kasa oszczęd-

ności, skoro bowiem Kasa Oszczędności jest osobą prawną, nie może stanowić przedmiotu „wspólnej” własności. Można więc tylko mówić o „wspólnie zorganizowanych kasach”, rozumiejąc przez to kasy, zorganizowane przez związki celowe.

Pozatem zaznaczyć jeszcze należy, że następstwo poszczególnych przepisów w projekcie jest nieodpowiednie i że koniecznym jest dokonanie tamże pewnych przestawień przepisów poszczególnych.

Projekt pojmuje Komunalne Kasy Oszczędności jako przedsiębiorstwa komunalne na zysk nieobliczone, co nasuwa różne refleksje ze względu na konsekwencje z tego pojęcia wynikające.

Ponadto zauważyć można, że projekt obecny — w porównaniu z projektami poprzednimi — opuścił zupełnie postanowienie o uznaniu kas za handlujących w znaczeniu prawnym i o obowiązku ich rejestrowania w rejestrze firm pojedynczych sądu rejestrowego (handlowego), w okręgu którego Komunalna Kasa Oszczędności ma swoją siedzibę. Z kół interesowanych podnoszone są jednak postulaty, przemawiające za wstawieniem postanowienia odnośnej treści do projektu rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o Komunalnych Kasach Oszczędności. Postulaty te motywowane są tą okolicznością, że niektóre sądy w b. zaborze austriackim odmawiały wpisu kas oszczędności do swego rejestru i odmawiały im też przymiotu handlujących, co — zdaniem tych kół — wpływać miało bardzo ujemnie na swobodę ruchu tych instytucyj przy operacjach kredytowych i utrudniało prawidłowy rozwój kas oszczędności.

Z uwagi na to, że nowoczesny rozwój komunalnych kas oszczędności zwraca się przeciw ku rozbudowie ich zakresu działania w kierunku operacyj także o charakterze bankowym, gdzie przymiot handlującego nabiera szczególnie doniosłego znaczenia, a fakt rejestracji ułatwia i upewnia obrót kredytowy, postulaty te zasługiwałyby na szczególne uwzględnienie.

Z drugiej jednak strony podnoszone są zarzuty, że uwzględnienie tych postulatów naruszyłoby i usunęłoby na plan drugi właściwy charakter komunalnych kas oszczędności, jako instytucyj na zysk nieobliczonych, uznanych nawet przez niektóre ustawodawstwa za zakłady użyteczności publicznej. Zarzuty te, zwłaszcza w połączeniu z faktem przyznania tym kasom przez obecny projekt własnej osobowości prawnej oraz w związku z koniecznością zapewnienia Komunalnym Kasom Oszczędności zaufania ogólnego i bezpieczeństwa wkładów oszczędnościowych, nabierają szczególnego znaczenia. Dlatego też i decyzja w tym kierunku, czy i o ile stawianym postulatom należy zadość uczynić w obecnym projekcie rozporządzenia, nie jest łatwą i wymaga głębokiej rozważki.

W przedmiocie zakresu poręki, udzielanej kasom ze strony związku

poręczającego, istnieją też różne zapatrywania. Odpowiedzialność związku poręczającego za zobowiązania tylko z tytułu wkładów oszczędnościowych przedstawia się o tyle korzystniej, że inne zobowiązania, jak np. wynikające z własnych pożyczek, pewnych operacji bankowych i t. p.,—mogłaby kasa zaciągać tylko na własny rachunek, a mianowicie na podstawie własnej zdolności kredytowej, ocenianej według każdorazowego stanu majątku własnego kasy (kapitału zasobowego) i t. d. Natomiast w tym przypadku, gdzie związek poręczający obejmowałby odpowiedzialność za wszelkie zobowiązania kasy, zdolność kredytowa takiej kasy rozszerzałaby się na koszt odpowiedzialności związku poręczającego i ułatwiała kasie korzystanie ze sposobności kredytowych, lecz zarazem zmniejszałaby poczucie odpowiedzialności samej kasy a zarazem i jej organów, co przy istnieniu odrębnej osobowości prawnej kasy oraz ewentualnem zwiększeniu zakresu uprawnień jej organów a osłabieniu kontroli ze strony związku poręczającego mogłoby się okazać dla związku komunalnego, zwłaszcza ze względu na jego odpowiedzialność za należyte spełnianie obowiązków w innych dziedzinach jego pracy komunalnej, szczególnie ryzykownem i niebezpiecznem.

W związku z powyższemi rozważaniami wysuwany był przeto postulat, że może należałoby zostawić związkom poręczającym możliwość określenia rodzaju poręki przez odpowiednie postanowienie alternatywne np. tej treści, że związek poręczający, który zorganizował Komunalną Kasę Oszczędności, przyjmuje na siebie bądź pełną odpowiedzialność za wszelkie zobowiązania kasy, bądź tylko za złożone w niej wkłady oszczędnościowe i ich należyte oprocentowanie.

Jedną z najważniejszych form nowoczesnego obrotu bezgotówkowego jest obrót żyrowy i czekowy. Pominąwszy już obrót pieniężny z innemi publicznemi kasami, stwierdzić trzeba, że związki komunalne dokonywać muszą licznych wpłat do rąk dostawców, odbiorców pensyj i wynagrodzeń oraz zaopatrzeń, jakoteż do rąk innych osób. Możliwość bezgotówkowego uiszczania się zapomocą wszelkich możliwych sposobów, a więc np. zapomocą konta żyrowego w bankach państwowych, pocztowego konta czekowego lub kont w komunalnych bankach lub kasach oszczędności, może mieć przy tego rodzaju wypłatach szerokie i praktyczne zastosowanie. Z drugiej strony związki komunalne odbierają w coraz liczniejszych przypadkach wpływy z rozmaitych wpłat gotówkowych, jak np. z danin publicznych i opłat, jakoteż w postaci wpłat dla różnych gospodarczych przedsiębiorstw i zakładów związku komunalnego (gazowni, elektrowni, wodociągów, zakładów leczniczych, szkolnych i t. d.).

Względy ogólnie gospodarcze przemawiają za ograniczeniem tego masowego obrotu pieniężnego do jaknajmniejszych granic—tem więcej, że

w czasach powojennych obrót ten na nowo zaczyna się zwiększać. Rozchodzi się tu także o własny interes finansowy związków komunalnych, którym szczególnie musi zależeć na tem, ażeby te masy pieniężne ile możliwości przytrzymać u siebie i ich faktyczny obrót ograniczyć lub nawet zupełnie wyłączyć drogą rozrachunków bezgotówkowych. Zapotrzebowanie gotówki przez związki komunalne wymaga zwłaszcza, by ten rozrachunek dokonywał się ile możliwości już na miejscu w ich własnych kasach a w szczególności w komunalnych kasach oszczędności, gdzie gotówka się procentuje, nie zaś na innem miejscu.

Wielką rolę gra tutaj także i sprawa stopy procentowej, na której wysokość wpływają nietylko względy polityczne i zasoby ekonomiczne, ale także i technika w sposobie rozprowadzania wartości majątku narodowego, w sposobie obrotu wewnętrznego. Gospodarczy organizm społeczeństwa wymaga we wszystkich swoich częściach takiego zaopatrzenia swojego zapotrzebowania, jakie odpowiada intensywności potrzeb miejscowych. Istniejące stosunki nie zawsze czynią zadość tym wymaganiom, zwłaszcza skutkiem szczupłego zapasu znaków pieniężnych, jaki dopuszczalny jest do obiegu, i skutkiem tezauryzowania tych znaków przez znaczną część ludności w Państwie. W tych warunkach związki komunalne są szczególnie zainteresowane w tem, by tworzyć tego rodzaju urządzenia, któreby zapobiegały odpływowi kapitału gotówkowego z ich kas oszczędności, a natomiast zapewniały tym instytucjom (zwłaszcza dla pokrycia wydatków na gospodarcze potrzeby w danem terytorjum) jaknajwiększy zasób i przyływ rozporządzalnej gotówki. Najłatwiejszym i najważniejszym środkiem w tym kierunku jest zaprowadzenie systemu obrotu bezgotówkowego. Instytucjami, najlepiej do tego się nadającymi, są Komunalne Kasy Oszczędności, które ze względu na swój społeczny charakter zdolne są obudzić jeszcze największe zaufanie u ludności. Zarzut, jakoby przez prowadzenie obrotu żyrowego i czekowego angażowało się Komunalne Kasy Oszczędności w kierunku bankowego rozwoju ich operacji, jest niesłusznym, gdyż obrót powyższy jest tylko techniczną formą dokonywania operacji kredytowych, wytworzoną przez potrzeby nowoczesnego rozwoju gospodarczego, która nie może być identyfikowana z lokatą gotówki o charakterze bankowym.

Ustawa czekowa zalicza kasy oszczędności do tych instytucyj, na które mogą być wystawiane чеки. W konsekwencji zatem i zgodnie z postulatami kół zainteresowanych powinno być w par. 10 projektu przewidziane przyjmowanie także wkładów na rachunki bieżące. Ze względu na to, że system ten nadaje się szczególnie dla kas o większych obrotach, o należytej zorganizowanem kierownictwie, możnaby uzależnić uprawnienie do prowadzenia rachunków bieżących od zezwolenia Ministerstwa Spraw

Wewnętrznych. Przy stanowczym ustalaniu dopuszczalnych operacyj kasowych, znaleźć powinno uwzględnienie przyjmowanie wkładów na rachunki bieżące — czekowe, tem więcej, że prywatna klientela kas (nawet drobni kupcy i przemysłowcy) tego się domaga. Także i związki komunalne, lokujące swe kapitały w poręczonych przez nie kasach oszczędności, muszą te ostatnie rachunki bieżące prowadzić. Z kół odnośnych płynie też ta słuszna uwaga, że każda spółdzielnia kredytowa jest obecnie uprawnioną do przyjmowania wkładów na rachunki bieżące, co podnosi ich sprawność kredytową. W tych warunkach, zdaniem tych kół, niema powodu usuwania z zakresu działalności komunalnych kas oszczędności tego typu operacyj, które mogą przyczynić się zarówno do zaoszczędzenia wypłat gotówkowych przez rozpowszechnienie obrotu czekowego a zarazem podnieść wartość względnie funkcję społeczną kas przez to, że będą mogły oddawać społeczeństwu takie właśnie usługi, jakich ono najbardziej potrzebuje. Z dawnych projektów możnaby pozostawić to ograniczenie, że stosunek wkładów na rachunki bieżące do wysokości wkładów oszczędnościowych określać będzie rada nadzorcza, która w interesie samej instytucji i pod kontrolą związku poręczającego napewno nie pozwoli na zbyt silne i połączone z niebezpieczeństwem dla kasy angażowanie się w przyjmowaniu płatnych bez ograniczenia wkładów.

Z kół interesowanych podnoszone są również postulaty do artykułu 21 punktu e) projektu, a mianowicie w kierunku podniesienia stawki „30% wartości wykonanych robót“ do wysokości 50% — 60%, co by zupełnie odpowiadało przyjętym dotychczas normom lokowania funduszy kas z pupilarnem bezpieczeństwem. Postulat ten motywowany jest tą okolicznością, że zachodzi potrzeba popierania ruchu budowlanego zwłaszcza w obecnych czasach, jak również tem, że koszty budowy są dziś szczególnie wysokie.

Wymieniliśmy tutaj tylko niektóre z najważniejszych postulatów. Poza tem istnieje jednak cały szereg innych postulatów zarówno w przedmiocie operacyj i ustroju organów komunalnych kas oszczędności, jak również w przedmiocie stosunku kredytowego tych kas względem związku poręczającego, w przedmiocie udzielenia tym kasom prawa banków dewizowych oraz innych uprawnień.